

פרוט.

הלל צייטלין.

77.15.

№ 6

רבי נחמן מברסלב

חינו ותורתו.

ספר ראשון.

הוצאת ודוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

המחיר 30 קאס.

ורישת תר"ע.

הספר השני, "ספר התורה" מאת
הרב, חלק ב', נא בעד,
אחרי שחזר על הנושאים
החדש חתום בהקדמה, בדי.
הספר השני.

174.15.

הוצאת „ספרות“.

רבי נחמן מברסלב

חייו ותורתו.

סאת

הלל צייטלין.

ספר ראשון

ירשה תר"ע.

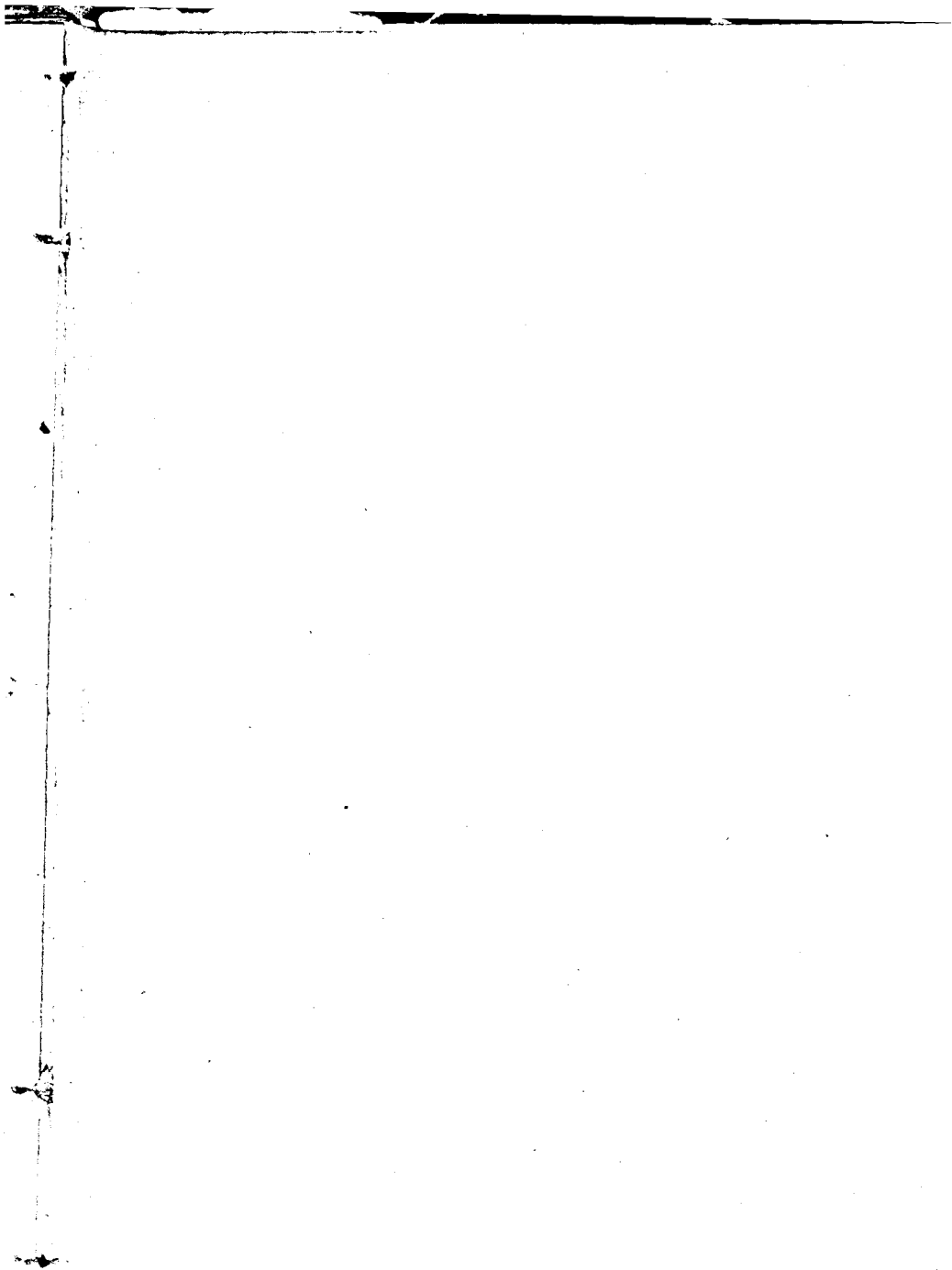
РАВИ НАХМАНЪ МИВРЕСЛАВЪ

соч ЦЕЙТЛИНА.

Типографія „Гуксф-ра“ Панаевск 40.

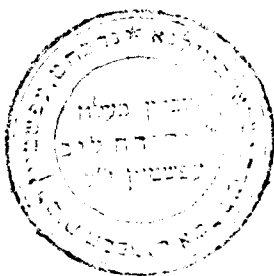
22758

רבי נחמן מברסלב.

הספר הזה, שאני נותנים בזה לפני הקוראים, אין לו כל שייכות
אל ספר „החסידות“ של המחבר הזה. בספר ההוא יבא גם כן
מאמר מיוחד על דבר רבי נחמן ושיטתו, אבל שם יבא הכל בקיצור,
רק כדי הכלטת הדקים המיוחדים של החסידות הברסלבית והצטרפותם
לתמונה השלמה של החסידות בכלל, ופה ידובר בפרטות על דבר
חייו ותורתו של האיש הנפלא הזה.

א

סעם אחת אמר רבי נחמן לתלמידיו: „מהגלה שלי אין אתם צריכים ללמוד, אף על פי שאני על פי רוב בעצבות אין אתם צריכים ללמד מזה“ (1). מי שהזהיר תמיד על השמחה, מי שצוה תמיד להתרחק מיגוני העצב בתכלית הריחוק, מי שאמר תמיד שדממה שחורה מבאה לידי כפירה ולידי ההגורים רעים, מי שלמד ש„עיקר העליות והירידות של האדם הוא כפי השמחה בו (יתברך)“ היה בעצמו מלא יגון וענן כסה את פניו היפים.

ברצות רבי נחמן להסביר לתלמידיו סבת יגונו אמר להם, שהוא דולך במקום שממה ועליו לקצץ אילנות הגדלים שמה זה אלפי שנים, לקצץ ולהורר לקצץ עד שתדא הדרך שם כבושה לבנים... ויש אשר הסביר להם, שתונתו הפנימית באה לו בירושה מזוגו הבע"שט והבעש"ט הוא ממשפחת דוד המלך ע"ה ישעק תמיד לה' מלב נשבר ונדכה.

דולך היה הצדיק מברסלב בין בני-אדם כאכל בין החתנים, כי דמיונו החזק צייר לפניו את כל הרעות והיסורים, אשר יסבול כל איש ואיש מיום הולדו ועד יום מותו. הוא לא יכל לשנות אף רגע. שכל שמחת בני-אדם רק לרגעים וכל ימי חייהם מלאים צרות ואנחות, אסנוות ופגעים.

„כל בני העולם — אמר רבי נחמן לתלמידיו. — מלאים יסורים ופגעים, ואפילו הגבירים הגדולים והשרים כלם מלאים כעס ומכאובים ומלאים טרדות ודאגות ועצבות ויגון ואנחה תמיד. כל אחד יש לו יסורים מיוחדים, אפילו מי שנדמה שיש לו כל תענוגים: עושר ונכסים וארמנות גדולות וכלים נפלאים ותבשירים וסגולות מלכים — אם נסתכל בו היטב הוא גם כן מלא כעס ומכאובים הרבה תמיד

רבי נחמן מברסלב.

בכמה מיני אופנים וענינים³).

ואת השקפתו הבהירה על רוב הצער שבעולם הוא מביע ברחוק מר ושנון מאד: „הנה הכל אימרים שיש עולם הזה ועולם הבא, והנה עולם הבא את מאמינים שיש עולם הבא, אפשר שיש גם עולם הזה באיזה עולם, כי בכאן נראה שהוא גיהנם⁴).

העולם שלפנינו בכל השוקותיו ושאיפותיו, הנאותיו ותענוגותיו, מלחמותיו ונצחונותיו, שאנו והמונו, עמלו ועבודתו הוא רק עמל הבכא, צער בל קץ וגבול.

ומה הוא המובא אשר הביאה ההשתלמות הרבה, ההכמה וההשמלה, הגמוסים היפים, המהניקה היפה אם גם עתה נשפך דם אדם כמים בעה כל הבל אדמה וכל דבר קטן?

„הם הנמים גדולים – היה אומר – והם הושבים והזקרים כחכמתם איך לעשות כל-ידין נפלא שיוכל להרוג אלפי נפשות בסעם אחת⁵...

ונוסף על הצער הרגיל ישנו גם צער רוחני הגדול הרבה מן הצער הרגיל ובמדה שאדם גדול יותר ברוח גם צערו גדול ויסוריו רבים יותר.

ואף על פי שלא חדל רבי נחמן לדורות, כי חיי המאמץ האמתי הם בבחינת „נטיב לב משהה תמיד“, שהוא חי חיים טובים, למי שהוא מקבל באהבה כל העובר עליו ובנושא בהי הטוב והמטיב, בכל זאת הרברים אמרים בנוגע למאמינים פשוטים (שכאלה היו תלמידיו) חאלם לא יצדק עצמו במובנו של ר' נחמן. כלומר: מבין דבר, יודע הכל, סקר הכל, מרחם על הכל, הפץ בשופת הכל.

„יש שיש לו יסורים מעצמו – אומר ר' נחמן – ויש שיש לו יסורים משכנו ויש שיש לו יסורים ממשפחתו ויש שיש לו יסורים מעירו ויש שיש לו יסורים מכל העולם⁶).

מלבד הצער העלמי, עפ"י מושגנו עתה, או יסורים מכל העולם, כפי מבטא של רבי נחמן, דממלא את לב כל גדול תרועה, הנה יש

הלל צייטלין.

צער עולמי עוד יותר גדול ועוד יותר עמוק.
 - הפץ היא האדם לפתור את הירת ההים והעולם הפץ הוא להשיג
 את פד הבריאה, תכליתה וקיומה, הפץ הוא לשמוע תשובה בדורה
 על השאלות העולמיות המענות אותו ומציקות לו, הפץ הוא להשיג
 השנות נחלתה ונפלאות מעת לעת, להוסיף שלימות רוחנית, לעלות
 ממדרגה למדרגה, והנה הוא נכשל בכל פעם ופעם בשעות גסים,
 בעונות גדולים וקטנים, והנה רואה הוא למגנת לבו, כי עדין עומד
 הוא בחיץ, כי עדין הכל סתום ותתום בעדו כאלף עוקין, כי עדין
 אינו משיג כלום וכי עדין הוא בשר ודם פשוט, בשר ודם בעל נשיות
 מבעיות שונות, ורבות כי גם מדות לא טובות ותכונות לא טובות.
 והמאמין רואה בזה, עפ"י דרכו, כאלו דוחקים אותו לחיץ,
 כאילו מרמזים לו מן השמים, שאינם תצצים במעשיו המזוינים ובנענעיו
 וכמפיו גדולים לאלהי מרום, כאלו הטאו רב כל-כך עד שאינם
 תצצים להכניסו תחת כנפי השכינה, מגרשים אותו מן ההיכלות
 העליונים למען לא יראה את גנוי המלך, מלכו של עולם.
 וכל מה שהאדם גדול יותר, כל מה שטבעו דק ביותר, כל מה
 שכתובו יותר עשירה ונשגבה הוא עלול ביותר להענה בליקץ
 על קוצר המשיג ועדמק המושג, על גסות הנוף שאינו מניח לראות
 את האור הגדול - אור העליון.

וזהו צד המרה שחורה" שעליה ידבר כל-כך בספרי רבי
 נחמן ותלמידיו.

ורבי נחמן מצה ומזהיר לתלמידיו ללחום עם המרה שחורה"
 עד רדתה, להכניעה, לבטלה ולעקרה מן השרש, ואולם, כנראה, מצאה
 לה מקום טוב בלב רבי נחמן עצמו ובלבות גדולי תלמידיו.

רבי נתן תלמיד של ר' נחמן, מוכיח במכתביו
 את בנו על המרה שחורה" שלו, מוכיח וחוזר ומוכיח, מראה לדעת,
 שאין על מה להתעצב כלל וכלל, שאין הקב"ה בא כשחזניא עם
 ברייתו, שהעיקר רק השמחה; שהכל טוב וכל מה דעביר והמנא
 לשב עביר, בכל זאת הוא מקבל מבני עוד הפעם מכתבים מלאים
 התאוננות מרה; רבי נתן אינו חדל להשיב ובנו אינו חדל לשאול.

רבי נחמן מברסלב.

המרה שתורה היא בלב כל איש מבקש אמת, כל חזק וחד לפום שעודא דליה. בלבותיהם של תלמידיו רבי נחמן היתה לה תכונה ידועה ומוגבלת: היראה הגדולה מן העון, היראה הגדולה מן הפגם עדיוק המוסבים על ידי החטא בעולמות העליונים, הרעת שערין רב הדרך אל השלמות, ואולם בלבו של רבי נחמן עצמו היתה עמוקה לאין שיעור וערך מאשר בלבות תלמידיו.
כי בלב רבי נחמן עם כל קדושתו ופרישותו, אמ נתו וחסימותו שרר הצער הגדול של פייס...

ג

כלל גדול הוא אצלי: כשאדם לוחם באיזו דעה, תכונה או מדה בכל ימי חייו ובהתרגנות רבה ומרירות עצומה את הוא, כי הדעה, התכונה או המדה ההיא יש לה מקום גדול בלב הלוחם עצמו, אלא שדעה, תכונה או מדה עוד יותר חזקה, נלחמת עמה ומתגברת עליה תמיד.

רבי נחמן נלחם בכל ימי חייו עם התקירה במגפלא. אין מאמר ומאמר ממאמריו, אין שירה ושירה משיחותיו, אין תורה ותורה מתורותיו שלא יהיו מכונים נגד הפלוסופיה והתקירה החפשית. התקירה—זוהי איבו היותר גדול.

כשאנו נלחמים עם איזו תכונה המתנגדת לנו ותורה לנו בעצם או גם ידעה לנו מעט הגנו נלחמים במנוחה ועורכים דברינו כסדר ועמלים להבינה, בכדי שנוכל לסתרה, ואולם כשאנו נלחמים עם איזו תכונה הקרובה לנו מאד, מאד, אלא שאנו מתנגדים לה מאיזה טעם שיהיה, אנו לוחמים בקצף גדול ובהתמרמרות עצומה מאין כמיה. הפעם אנהנו להתחזק על עצמנו, לכבוש בעצמנו דבריהם, לעשר בעד דבריהם המתפרץ לצאת. בקרבנו צועק דבר מה ואנהנו מתאמצים בכל כחה להשתיקו, מרגישים אנהנו בכל מדותנו כל הגדל והיופי שבאיזה דבר ועל פי איזו סבה שתהיה עלינו להתאמץ ועלינו להלחם עם ידיו מה. אז אנו תוגרים שארית כחנו, הננו קוראים לכל הלך

הלל צייט לין.

האין שבקרבנו, כי ילחמו בדבר הדוא, אנו מתנפלים בשטף קצף למען תקל לנו המלחמה.

וכזאת היתה מלחמת ר' נחמן עם התקירה ההפשית.
כשספר בנו של רבי שנתן מקאריין לאבד, שהשאל לאיש אחד את הספר „מורה נבוכים" גער בו אביו ואמר: „ספרי דרמב"ם כשהם בבית הם מכניסים ידאט שמים בלכב האדם" (8).
כל כך כבד ר' נחמן את דרמב"ם ואת ספרו „מורה נבוכים".
ואולם רבי נחמן השב ההפך ממש:
אמר את ספרי המתקרים באסור גמור וביתור את ספרי הראב"ע והרלב"ג ואת הפדוש מרגליות מוכה על האבן-עזרא (9).
כנראה ידע אותם, והבין אותם יותר מדאי...

ד

כי היה ר' נחמן עומק הרבה בספרי המתקרים ע"ז יעיד תלמידיו בפירוש, אלא שהם אומרים: לו נאה ולו יאה...
„הצדיק שהוא כבודנת משהימשיה — הם אומרים — צריך לעיין חקא באלו החכמות, כדי שיוציא את הנשמות הנבוכות משם".
ועינתו של ר' נחמן בספרי המתקרים לא היתה כלל מעין עיונם של הדרשנים שעיינו ב„מורה" וב„עקידה" לפניו, כדי להשתמש בהם לצרכי דרושיהם, אף לא מעין התקרנים השונים ממין הידוע, שהתקירה היא להם מין פלפול, כי אם עיון גמור ועמוק מאד מאד.
ולא רק בספרי דרמב"ם, הרלב"ג וראב"ע עיין כשהם לב,
כי אם גם בספרי התכונה ובספרי הטבע השונים.
והעיון לא היה עיון לפרקים, כי אם עיון תמיד, הגיון תמיד, למיד תמיד.

ומה שנפלא יותר בעיני היא, כי ידע רבי נחמן גם את המסקנות האחרונות של חכמי הטבע, שלא נזכר כלל בספרי הטבע ברשון הקורש שהיו בימיו.

אין זאת, כי אם קרא בספרי העמים (אף שתלמידיו לא זכרו

רבי נתנן מברסלב.

על אדות זה דברו אי כי הקלי עילם" (10) שהיה אוהב לשוחח עמהם, היו מסדרים לו ראשי פרקים ואת המסקנות השונות של חכמי הטבע. (11) ואם נדע לקרא בין השיטין נראה, כי ספקות רבים ועצומים מאד הציקו לו תמיד וימרתו את היותו.

ובחינו ואמינותו הרבה מאד היה מתפלל מאד מאין נכנסים ללבו אלה הספקות המרים וההרהורים הרעים, והיה מתמיד על זה מאד, מצטער על זה ומתנחם במה שהיה דושב, שהמחשבות הרעות באות אליו בכדי להעליתו אי, כי לא מחשבותיו הן, כי אם מחשבות של אחרים הן.

„כל התהות מעשי בראשית — אימר רבי נתנן — היתה רק בשביל שצפה הושיית שיהיו אנשים שיהיו להם יסורים בעיני האמונה הקדושה מתחת הבלבולים והכפירות העולים על מהשבתם ר"ל והם יתנבחו כנגד אלה המחשבות ויתחזקו באמונתו" (12).

כדברים האלה יוכל לדבר רק האיש, שנכלל בעצמו הרבה מחמת הבלבולים והכפירות.

יש — אימר רבי נתנן — שנכנס בחינת מצח הנחש שורש חכמת הטבע, בתוך החכם שבקדושה, והכמה זו של מצח הנחש מתחלת לבנים עמו מעין לעין עד שנכנס בעין רק מאד, עד שרוצה להטיל פגם ח"ו בשרש הרצון ולכסור שם ח"ו כאלו אין רצון כלל ח"ו" (13).

מי שקרא ועיין בספרי תלמידיו רבי נתנן וידע שהיה ר' נתנן אוהב לקרא את עצמו בשם „חכם הקדושה", וקץ הקדושה" יוכל להבין, כי „הנחש" היה מציק הרבה לר' נתנן עצמו. בתכונה זו היה הצדיק רבי נתנן הומה לאותו הגאון הדומי — הסטויבנסקי — שהשיג את כל עומק הכפירה, את יסוד ואת קסמה הרב, והיה מנרשה תמיד מקרב לבו כמו שמנרשים עד מיתותיו...

ה

עם כל היות הצדיק מברסלב בעל דמיון גדול וזוהו היווצרות היה גם בעל שכל כהיר ותרף מאד, מאד.

הלל צייטלין.

בשכל הבהיר הבין את כל הדמר שבשאלות העולמיות, את כל גדלן, קשין ועמקן.

ובשעה שהפילוסוף מגדלסון היה הושב שאפשר להוכיח במופת מציאות ה', הטגהנו וכדומה, היה הצדיק מברסלב יודע, שאין בכל אלו ההוכחות והמופתים ממש.

דרך אלו הספרים (כלומר ספרי החקרים) להקשות קישות שטראת כקשות גדולות מאד ותיתוך חלש מאד, ומי שרוצה לתקור דתר ולהקשות על התירוך וכל להקשות ולא יועיל לו התירוך" (14). ככה היה רבי נתמן דעתו גם על ענין „אלו ואלו דברי אלקים היום“, ידהוקרים השגים והדרשנים מהאמצים להסביר ענין קשה זה: מיר לאו עמוצער זאגן א תירוך...

לא מביעו התוצים שבספרי החוקרים בדאי אין בהם כלום אלא אפילו קצת התוצים שמוכאים בספרי המקובלים האמצים, אעפ"כ אי אפשר לדרך הקושיא ע"י תוצים כדראה כדש שהתשובה נשארה מעל וצריכים לסמוך רק על „אמנה“.

התשובה על השאלות העולמיות היא בתוך השאלות עצמן, ולא בתשובות שמישיבים.

מיטל למה הדבר דומה?

שואלים את התנ"ך: נשברה שמישה בודלן ופרחה צפיר אל הבית והפצו לשתים את השמישה שכל תנים הצפיר ומדוע לא לקח את השמישה המוכה וקבעיה בכאן? א"כ הלא הפרה הצפיר דרך השמישה השניה?

כשמערבין באופן זה את השאלה עם התשובה נדמה לתנ"ך שהקושיא עצמה מאד מאד, ובאמת הקושיא ש„תפרה הצפיר“ היא תרוץ על הקושיא הראשונה שע"ז אין לוקחים את הזכוכית לשתים, כמין ממש ישנם בני אדם שנכנסים בלבם קישות על הש"ת שהקושיא הן הן התוצים. (15)

ואולם באיזה איפן השאלות עצמן הן הן התוצים?

ע"ז נמצא תשובה במקום אחר מדברי רבי נתמן:

„בענין הקישות שקשה על הש"ת — מספר תלמיד — מגדל א במימה

י"ב נהמן מברסלב.

לאמר: אדרבה כך ראוי להיות: שיהיה קושיה על השי"ת וכן נאה ויפה לו לפי גדלותו ורוממותו, כי מעצם גדלותו ורוממותו שהוא מרוכס מאד מדעתו ע"כ בראי א"א שנבין ונשיג בשכלנו הנהגתו י"ת וע"כ בהכרח שיהיו עליו קושיה, כי כך נאה ויפה לו להבורא יתברך שיהיה מרמס ומנושא מדעתו שעי"ז קשה הקושיה כנ"ל ואם היתה הנהגתו כפי חוב דעתו, א"כ היתה דעתו נדעתי. (16) הרמב"ם משיב על שאלת הדיעה והבחירה, למשל,, בפסק: כי לא מחשבותי מהשבותיכם וכו' ואין דעתו מתישבת כלל בזה, לפי שקשה לנו לציר הדבר נדעתי.

ואולם רבי נהמן משיב:

איך יכול להשיג והנך מתמרמר, מכלל שאם הית יכול להשיג היה נה ויפה לך, אדרבה, ידידי, אם הית יכול להשיג היה מקום עוד יותר להתמרמרות, לפי שאו לא היינו רואים עוד כל דעת אלוהית רמה ונשגבה מאד, כי אם דעת אנשים פשוטה....

1

כל התאולוגים והפילוסופים הדתיים מתאמצים לפתור את השאלות העולמיות, להשיב על הקושיה הרבות, או, אם כנים וישרים המה, אימרו שאין בכם להשיב על שאלה זו או אחרת או על כל השאלות העולמיות.

שונה היא דעת הצדיק מברסלב מדעת כלם, שהוא חשב שאין אפשר להשיב על השאלות תשובות מספיקת עי"י עיקר מהותן תכנן וסבבן.

ישנן שאלות וישנן שאלות. יש שאלות שהשכל האנושי יכול למצא פתרון להן בהתאמצות וגייעה רבה, ואולם ישנן שאלות שאין בבה כל איש, יהיה מי שיהיה לפתורן.

בענין הזה קדם הצדיק מברסלב את די בואה ריימונד זה האחרון חשב שבע חרות העולם. הצדיק מברסלב חשב

המש.

הלל צייטלין.

כמובן השקפתו של בראה ריימינה יותר בהירה, יותר מוסדה על השקפה פילוסופית עמוקה ויסודי המדע הבהיר, ואולם בניגע לעיקר עמק „הדת העולם“ כמדמה, שהרבה יש לנו ללמוד מפי בעל ההווה הזה, כמי שמכנים את רבי נתן החסידים והמתנגדים, המאמינים והחששים גם יחד.

עפ"י דרכו אמר רבי נתן שישנן שני מיני שאלות: שאלות הנמשכות מבחינת שכינת הכלים, ושאלות הנמשכות מבחינת הלל הגוי. כידוע עמלו בעלי החב"ד בענין „היחודי וגרמיהו הד“ והם בהשענה על דברי הר"מ קרדבורי, הם מרכיבים להמשיל משלים ומשלים למשלים ע"ד „מכשירי אחת אלה“ ולבסוף קשה מאד לצייר איך שהכל עצם האלהית ובכ"ז בוד"י יש ודבר ונפרד.

ואולם ר' נתן הבין היטב שאחר הכרטריום אשר נכרסר, האריגות אשר נאדו והמשלים וההגמאות שנתן לעצמי, השאלה במקומה עומדת: מאחר שהכל אלהית, איך כל הנעשה בבראה מראשיתה ועד אחריתה הכל נעשה באלהות, וא"כ היא כוללת הכל, המב והרע, הצדק והרשע, הטומאה והטהרה, הכל הוא כוללת, וא"כ עלינו להתהלך אחת משתי אלה: או שדוע, הרשע וכדומה הן באלהות עצמה או שאין כל רע, טומאה, רשע במציאות וא"כ אין תורה ואין דת, אין בחירה ואין עונש?

בעל „הח"כר ממשיכים הלאה את מחשבתו של ר' ישראל בעש"ש, שהכל רק „אחידות עינים“, שכל היש הוא רק נראה ליש ובאמת לאמתו הכל אין גמור, אלהות נמורה כמו שהיה לפני הבריאה ומסמיכים את השקפותיהם על הכתובים: „אין עיד מלבדו“, „אני ד' לא שנית“, ועל דברי התפלה „אתה הוא קרם שנברא העולם ואתה הוא לאור שנברא העולם“.

אבל אם כן עלינו להתהלך אחת משתי אלה: או שהבריאה בכוחות יש ונמדת מבראה ואז אין מקום לשיטת האצילות של המקובלים, או כי היא ובראה אחד ואז אין מקום לכל החקירות ההיות והשאלות ההיות לפי שהכל בחיוב גמור.

דעת רבי נתן היא איפוא שהבריאה היא עצם אלהית וכלל זה היא בבחינת יש ונפרד, וכיצד יתקמו שני הפכים? —

רבי נחמן מברסלב.

דבר זה יגלה רק לעת המשיח, כשתמלא הארץ דעה. ר' נחמן איננו מסתפק בשמח אחות העינים של הבע"ש לפי שררע, הצחצח והתמאים מורגשים לנו כדברים ממשיים, ריאליים והכל וכל ההולך וגמשך כבריאה בדרך סבה ומסובבנומהה לנו כמזכרת עפי' עצם הדברים.

וזה הוא עפי' דעת רבי נחמן עיקר ענין הצמצים, ההלל ומקום המנוי, שזכר המקובלים, עשה הקב"ה בהכמתו שנשיג את הבריאה בחור מציאת ריאליה, ממשית.

זה הוא עיקר השטי בן רבי נחמן ובין יתר ההסדום בענין הזה: שהוא הבין את כל עמקי של התיוב וזה הכרה לפי דעתו אין היש טעות התושים, כי אם מוטבע בעצם הבריאה, שכן יצרה בוראה באופן שיודמה הכל מזכרת עפי' קשר הסבות והמסובבים. ורק באופן זה נבין את כל הערך דגהל שר' נחמן נתן לענין ההלל מקום פני שהוא שב אליו תמיד ורק באופן הזה נבין את דבריו. הקשיחות שהן מבוזזת שבירת הכלים יש להן תרוע, אבל

הקשיחות הבאות ממקום פניו אין תרוע להן" (17)

אם נפשוט מעל הדברים האלה את מנפה הסוד או יצא לנו רעיון גהל ועמק והוא: שאלה השאלות הבאות ממה שאנו רואים שהכל בוזב ובהכרח אין להן כל תשובה.

ידע ידע הצדיק מברסלב שמי שהוא משקע בשאלות הדעות אחרות הנקל להשיבו, אבל מי שהגיע בהסתכלותו עד להבנת הכרזות כל הדברים והיוכם הנצחי — אי אפשר להרגיע את היות במוי. "הרוצים", במינו פלאים טיאולוגים ומחסינים, אי אפשר לדחתו בקש.

וזה הוא עיקר, "שורש הכמת הטבע" כלומר הכרזות כל הדברים והיוכם עפי' קשר הסבות והמסובבים עד, "שהוא נכנס גם לתוך החכם שבקדושה עד שנכנס עמו מעין לעין רק עד שהצה להמיל פום בשדרש הרעון"....

וזה הוא עיקר הסכנה להת שרואה הצדיק מברסלב בגל תקורה לפי שהקורה האמתית, הנכונה צריכה להביא בסוף לירי הכרת

הלל צייט לין.

ההכרה הגמור, הכרחיות כל חקי הטבע, שאי אפשר להם להשתנות. ועל כן לפי דעתו רק הצדיק שהוא בבחינת משה משיח אפשר לו לעיין היטב באלו התכונות. דבריו בזה מיוסדים על התגלה: בשעה שעלה משה למתם מצאו להקב"ה שהיה יושב וקשר כתרים לאותיות וכו', אמר לו שתוק, כך עלתה במת שבה. מי שהוא בבחינת משה, מי שידע מיב השתקה, הוא אינו מבקש תרוצים דחקים וישיבים עקמים, כי אם שותק במקום הצריך. כלומר מתעמק בענינים שאי אפשר לבטא אותם בדבור, כי אם להרגישם בהרגשה אלוהית כמוסה.

והצדיק שהוא בדרגת משה-משיח לא רק שאפשר לו להתעסק גם במבוססת הבאות מחלל המצי, כ"א גם שצריך הוא ומכרח הוא להתעסק בכמו אלה, לפי שצריך הוא להוציא את האפיקורסים שנפלו לשם.

וכיצד הוא מוציא אותם משם? היש בכוז להרגיע את דחם בדבריו מעט ובתשובות מספיקות? — לא, כזאת לא יעשה הצדיק הזה, ולא יוכל לעשות, לפי שאלה ההשגות שהוא בעצמו משיג בענינים כאלה, אי אפשר כלל להגדיר במלים ולהסבירן על ידי משלים, לפי שהם בבחינת סתרי אותיות. הוא מוציא את האפיקורסים מן המביטות וגוזלת דק — בשירתו.

י

„כל חכמה וחכמה לפי בחינתה ומדרגתה כן, יש לה זמר השייר ומיוחד רק לה וכן ממדרגה למדרגה, שבתחת החכמה שבמדרגה היותר עליונה, יש לה זמר יותר עליון וכן למעלה למעלה עד ראשית נקודת הבריאה שהוא תחילת האצילות ושם אין למעלה הימנה ואין לאחת חכמה שיש שם וכו'". ואמנה יש לה גם כן, זמר המיוחד לאמנה. וכמו שאנו רואים שאפילו אמנות עכשית בדברי מעותם יש לכל אמנה זמר מיוחד וחכמת האפיקורסות יש לה ג"כ נגזן המיוחד לה, כמו שאמרו על אחד שלא פסק זמר יוני מפיו. והצדיק משיג את הזמר היחיד עליון." (18)

אם נסיר מאת הדברים האלה את צעף הסיד ונעתיקם לסגנון
התר בדור, יצא לנו רעיון זה.

כל הכמה והכמה יש לה שירה מיוחדת, יופי מיוחד, אישן
מיוחד, סגנון מיוחד. שכל אלה היא מושבת את לב הדבקים בה
והמחמקים בה.

הכפירה המדעית גם היא יש לה קסם מיוחד, יופי נערץ
שבו היא לוקחת גם את לבות האנשים הרשעים אמת בכל לבם ונפשם.
האמין רבי נתן שיש בזה שירת הצדיק הבאה מהפזמנות
סגנונית, שאי אפשר להביעה באומר ודברים; ומעושר הודגי מנימי
שהוא למעלה מן השכל להשפיע על הנוסר ולהפכו לאיש אחר.
ר' נתן ידע היטב את כחה הגדול של ההשפעה ובה הוא הפך
להשתמש במקרים יחודיים ודמה לעשות בתולדות על ידה.

אמנם שירת השכל אימרת כך וכך ולה גם קסם מיוחד לצידה
נפשות, אבל שירת האמנה גבוהה ממנה, לפי שהיא עצם נקודת
הבריאה ותולדות האצילות ומשורר השירה הנשגבה הזאת מושל בלבב
משורר הכפירה להפכו להפצו.

ידוע הוא עד כמה התמידים מנכדים ומקרים את הגנינה, אבל
הם מרכבים על דבר הגנינה דרך אגב ולדור דברים כללים
המעידים שאחד כל התולדות וההשפעות, שהם מפזרים לה, לא תספיק
מקום חשוב בחייהם הפנימיים.

ואולם הצדיק מברסלב מדבר על הגנינה כעל יסוד היסודות
ושרש כל הענינים והמעשים.

הוא הכין היטב, אם לא במדע מבורר, כי הגנינה האמתית היא
עצם נשמת המנגן, שאיפתו, נענועיו, גורלו, תקותו, חייתו ואשרו.
ואף גם זאת הבין, כי ההבדל בין גנינה לגנינה הוא לא הבדל
ארצי וצדדי, כי אם הבדל עקרי נקב וזרר עד תהום ההרגשות
והדמיונות, המחשבות והמעשים.

דע כי יעקב אבינו, כששלח את בני עשרת השבטים ליוסף
שלח עמיהם גוון של ארץ ישראל וזה הסיד: קח מזמרת הארץ
בכליכם

„דע כי כל דעה ודעה יש לו ניגון מיוחד לפי העשבים ולפי המקום שהוא דעה שם, כי כל עשב ועשב יש לו שירה שאומר שזה פרק שירה, ומשירת העשבים נעשה ניגון של הדעה“ (לקסי חנינא דף כ"ט ס"ג).

„עיקר הדבקות וההתחברות להש"ת מזה העולם השפל והנמוך מאד הוא על ידי נגון וזמרה“ (נשיות כסים ה"ה).

„עיקר המשכת דוח היום דקדושה הוא ע"י בחינת נגון ושיר להש"ת (הלכות העושה שליח לגבות חוב ה"ג כ"ד).

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ועיקר שעשוע עוה"ב יהיה על ידי קול הנגון והשיר שיתעורר לעתיד (הלכות אכילה ומציאה ה"ג י"ד).

„גדול כח הנגון אפילו בפה מב"ש כששמעין הנגון ממנגן טוב ופה שמנגן ומזמר אותו על כלי זמר טוב זיפה, שאז יש כח להנגון לשמח את האדם בתוך תוקף והעצבות שלו“ (פריה ורביה ה"ג אות ד"ה).

„עיקר חזת האלהות המלוכשת בכל העולמות היא בחינת קולות ודבורים הקדושים, שבהם נכרא העולם כביכול וע"כ ע"י קולות ודבורים קדושים מדבקים עצמם בקול ד' שהוא עיקר חזת האלהות המלוכשת בכל העולמות“ (שם אות מ"ז).

כשם ששפנדור ראה במזיקה עצם גלוי הרצון העולמי כמו שהוא בלי כל עצם הופעת הרצון להיות בן ראה גם הצדיק הברסלבי במזיקה עצם גלוי הרצון האלוהי, עצם שירת ה' קיום, גלוי הכחות הפנימיים האלוהיים שבכל רחבי הבריאה.

מבואר בחכמת המוזיקה שיש ג' קולות, היינו, כי יש קול פשוט שהוא הקול שהוא מוציא מסוף במקום רחב שאין מחיצה גבוה, ויש קול התור שנקרא בלשון רז"ל קול הברה, שהוא הקול ששומעים כעור או בין הדברים הגבוהים כשנמצאים קול, שאז שומעים כנגדו קול הברה כאלו אחד עומד כנגדו ומציא זה הקול והדבור שהוא מוציא מסוף ועוד יש קול שלישי שהוא הקול המדכב משניהם שהוא הקול הוצא מתוך כלי דתק, כשהקול פשוט סוגע מיד בהקול

החזור עד שהקול החזור נכלל מיד עם הקול הישר ונעשה משני הקולות קול אחד שהוא קול שלישי וכו' ואלו דג' קולות וההרכבה והציון שניניהם הם יצירי מיני נגינה והם בבחינת שיר פשוט, כפול, משולש, מארבע הכלולים בד' אותיות וזיה שהוא כללות העשר ספרות, ימין ושמאל ואמצעי, חסד, דין, רחמים, והעיקר יעקב"19).

ה

הנגינה הנשגבה היא לפי האמור שירת ה'קים עצמו, שירת הבריאה עצמה והיא מרוממת את האדם על כל המעשים ומשודרתו מן כל הענינים השפלים והתכונות השפלות שהוא שקוע בהם. בדרך זה פועל הטבע היפה על האדם, החיון היפה, המראה היפה. במדה שהמוזיקה פועלת על השומעים סיעל המראה היפה ובהדרה על הראיה.

אין בכל חכמי ישראל, אשר הבין ערכו של הטבע ומעלתו על הדגש הדתי כהצדיק מברסלב.

גם אלה מחכמי ישראל שהם נותנים ערך נודל לראיה ולהסתכלות מזכירים רק את ההסתכלות החיצונית.

תציר לסניך — אומר ר"ל מסאסוב — את השמים ושמי השמים הימים וכל אשר בהם, גודל קומתם ורוחב שטחם.

בעל דבת הלכות בשער „הבהינה מאריך הרבה בענין ההסתכלות בכל הברואים. ואולם העיקר הוא הבהינה בברואים כלומר הכרת דתהמה דגברת בהם שמתוך ההסתכלות בנפלאות, מנגה דג' של כל יצור ויצור יבא האדם לידי הכרת הברא.

הצדיק מברסלב מדבר בסגנון אחר לגמרי. דא מרבר על שירת העשבים על החן השפוך על השדה אשר ברוס ה', על רוח הקדושה והטהרה שהוא מכניס בלב האדם.

הסתכלותו של ר' נחמן בטבע איננה ההסתכלות של התאולוגים אף לא ההסתכלות של המשוררים הרגילים.

התיאולוגים מתאמצים למצוא כונה מיוחדת בכל מין ומין וזה תכלית מיוחדת ולדוכית עייז מציאת כורא מכון.
המשדרר הרגיל נכון לתת כבוד אלהים לכל כח פרשי, לכל הנפעה פרשית וגלוי פרשי. דא עומד תמיד תחת השפעת הרגע, והוא משתתף היום למראה זה וחיון זה ולמחר — למראה אחר וחיון אחר.

הסתכלותי של רבי נהמן במבט היא הסתכלות של תורה. הסתכלותו של האיש שאיננו יודע להלק כלל בין האני ובין הבלתי-אני, איש שהוא נכלל עם כל מה שהוא רואה ומרגיש בהתפעלות שלמה ונמרדה, והתופס את כל החן והנהדר שבכל מין ומין ומזוג עם שאיפתו הנפשית היא עם תכונותיו המוסריות הוא, עם הקדושה והטהרה שבנפשו.

החיותות הרבים והשונים, שהתורה רואה מצרפים אצל לחן. אהה גדול ונשגב מאד המתאים לאידאל הפנימי, העצמי והאצוני שלי; אם האידאל הפנימי של התורה הוא יופי, אז גם חוץ העולם אצל דא רק יופי; אם האידאל הפנימי שלי הוא נשגב אזי גם חוץ העולם שלי הוא רק נשגב, אם גבורה — גבורה, אם חכמה —

ט

חכמה. רבי נהמן היה קדוש, שאיפתו היותר גדולה היתה — הקדושה. המהרה הנשגב, המלכב והקיסם של המבט עורר בי אימא את משא הנפש שלי — אהבה האלהים.

אנוניס קאנט שדה רגיל בימי ילדות בהשקפות תיאולוגיות, והבין את כתבי הקדוש עם פירוש מוריו הקאטולים, לא הבין את כל השירה הדוממה שבמזמור, השמים מספרים כבוד אל! והוא אומר: לפנים ספרו השמים כבוד אל, ועתה הם מספרים את כבוד גיטאן, קפלד וקיפרניקס.

ואולם אם היה קאנט מטיב להסתכל בשירת הקדש ובשירת המבט כשם שהיטיב להתבונן בחכמה, היה מבין, כי הרגש הנשגב הקשור בהסתכלותו של האדם במבט איננו תלוי בהשקפות תיאולוגיות.

גיות שזעזע ע"ה כננות ותכליתם, כי אם היא נולד ישר לרגלי השתוממותו של האדם וזרדת דקדוש מן ההדר הנשגב שבבריאה, או אז היה מבין באיזה אופן השמים, "מספרים" אעפ"י שאין אומר ואין דברים: הוסיף שאין למעלה הימנו וההדר שאין דומה לו מספר הכל בלי אותות ומפתים, ראיות ודוכחות.

רבי נחמן לא היה צריך כלל לציר לפניו את השמים ושמי השמים, מדה קומתם ושטחם. כשהסתכל בטבע היה כלו מיתסם וניוהד ביופי, כל שקוע בקדושה וטהרה בלי כל מחשבה והתבוננות.

כשם שכנר של דוד כשהיה מניעה אליו דוד צמיגית היה

מנגן סאלד, כן היה לב ר' נחמן מתמלא בתאם שירה אלהית כשהיה רואה לפניו את הכנר הרחב, את העשבים הירוקים, את העמקים העומסים בר, את היער הגדול, את הנהרות ואת המעינות.

"הורף, אומר רבי נחמן, הוא בבחינת עבד ואז כל העשבים והצמחים כלם מתים, כי בטל בהם בחורף והם אז בבחינת מיתה, וכשנא הקיץ שהיא בחינת לידה אזי טולם מתעוררים לחיים ואז טוב יופה מאד כשדוצאים לשדה בשדה, שיחה זו תפלה ותחנונים ותשוקה וגעגועים להשי"ת ואז כל שיח השדה המתחילים להיות ולצמח כלם נכספים ונכללים בתוך שיתתו ותפלתו" (לקוטי ענות התבודדות ד.)

"אם היה האדם זוכה לשמיע את השירות והתשובות של העשבים איך כל עשב ועשב אומר שירה להשי"ת בלי שום מניה ובלי שום מחשבת חין כלל, כמה יפה ונעלה כששמעין השירה שלהם ועיב טוב מאד לעבוד את ה' ביראה ולהתבודד על פני השדה בין גדולי הארץ ולשפוך שם שיתתו לפני השי"ת באמת" (שם).

"האדם הזוכה להיות רגיל ולהתבודד באמת ולפרש שיתתו לפני השי"ת כראוי אם זוכה להתבודד בשדות ויערים או הוא מרגיש בכל פסיעה ופסיעה שוטע פועם גן עדן. גם אח"כ כשהוא משם אז כל העולם חדש בעיניו ונדמה לו כאלו הוא עולם אחר חדש לגמרי ואין העולם נראה בעיניו כלל כאשר מקדם" (שם סף).

"דע כי כשהוא האדם מתפלל כשדה אזי כל העשבים באים בתוך התפלה ומסיעים לו ונותנים לו כח בתפלתו" (י"ב ע"ב)

הלל צייטליך.

רבי יותר שהתבודדות תהיה מחוץ לעיר במקום עשבים, העשבים גורמים שיתעדרר הלב" (נא).

— מכל האילנות והעשבים ומכל הדברים שבעולם — מכלם הולכים שלדום (שטאפעטיג) מאחד לחבר ומחבר לחבר עד שבגיע לאוזן הצדיק האמיתי והוא מקבל ומבין בהם עצות לעבודתו (שבתו מהרן ע"א).

את היותם שבין הטבע הנהדר ובין האהבה לאלהים, בין הרגש האסתטי הטהור והמזוקק ובין הרגש הרתי הביע רבי נחמן באמרה קצרה אחת על העשבים:

„עם איו גיש צווישען זיי פריס צו זיין“.

מלבד המנגינה הנשגבה והטבע הנהדר מהממים גם הספרים היפים את לב האדם, מאירים ומחדרים אותו, מטהרים ומזכים אותו. ובה עשה רבי נחמן דבר אשר כמו זר נחשב בעיני צדיקי דורו ואף בעיני החסידים וההמון הגדול.

יש אשר גם שאר הצדיקים היו מספרים, אבל הם היו מספרים מעשי צדיקים, נסים ונפלאות וכדומה והוא מספר ספורי מעשיות פשוטים, מעשה בן ובת מלכה, מעשה בחכם וכסיל, וכדומה.

היתכן הדבר?

איש צדיק גדול, נכד הבעש"ט יושב בקהל חסידיו ומספר על אהובים ואהובות, גנים ופרדסים, כסיפים וגעגועים, אכזבים ונרחים, והכל בדרך ורהימי, בהתפעלות עצומה בכונה מיוחדת ובדיק גדול!

העשה כן?

אמנם הספרים מלאים רמזים עמוקים וסתרי תורה, אבל למה יעשה כדבר הזה להלביש אותם בספרים משונים כל כך ולהשתגרם בפי אנשים ותנוקות של בית רבן? בשביל מה ולמה?

אפשר לדבוע סתרי התורה כאשר הביעו כל המקובלים ברמזים ידועים ולהסבירם יותר לאלה שאינם חכמים ומכונים מדעתם, אבל

למה כל אלה הספורים הקרובים גם לספורי אהבים ולספורי כדושים?
ואולם רבי נחמן אמר היה בטבעו, ובתור אמן מכרת היה לו
לכרא ובתור צדיק ומנהיג הדור הרגיש היטב את כל החשפעה
הרבה שיוכל להשפיע בספוריו.

„אמר, כן מספר תלמיד, לענין הספורי מעשיות שספר, שוטב
יותר היה לבלי לגלות בהם שום רמז ולהיכן הם מרמזין, כי כשהדבר
נסתר יכולים לפעול בו יותר, מה שצריכים, אך הוא מזכיר לגלות בהם
איוה רמז בעלמא למען ידעו שיש בהם דברים נסתרים“ (דף מ.).

„ע“י ספורי מעשיות של שנים קדמוניות מעוררים מהשינה
אפילו אותם שנפלד ח"ו מכל השכנים פנים לחורה“ (לקימי עצית
מרים, ועוד).

„העלם אומרים, שספורי מעשיות מסוגלים לשינה, ואני אומר
שע“י ספורי מעשיות מעוררים בני אדם משנתם“ (חיי מוהרן אות כ"ג
דף ה.).

מכל הדברים צועק כבוד השי"ת, כי מלא הארץ כבוד ואפילו
מספורי הגויים צועק ג"כ כבוד השי"ת כמ"ש: ספרו בניינים את
כבוד וגו', כי כבוד ית' צועק תמיד וקורא ומרמז להאדם שיתקרב
אליו יתברך והוא יקרב אותו ברחמים באהבה ובחבה גדולה“ (כ"ה) —
ע"א).

א

ומה היא כח האמנה מה היא עיקר מלותה, תכנה ויסודה
בנפש? האם יסודה במוח או בלב, בשכל או ברגש? על שאלה
זו משיב רבי נחמן, כי האמנה איננה לא מן השכל ולא מן הלב
כי אם מכת המדמה שבנפש. ואולם יש אמנה רש אמנה כשם שיש

כח המדמה ויש כח המדמה: יש כח המדמה מעורב ומבולבל ויש כח המדמה מהקק ומדור, יפה ונשגב מאד, כח המדמה הזה היה לנביאים.

ובעיקר ענין כח המדמה יש לו דברי נחמן השקפה אורניגלית מיוחדת, המוסדה על סדר הצמצום שזכרו המקובלים.

כח המדמה הוא כח יצירתי, כח כלל ומקיף הכל, המכריח את כל חלקי הבריאה כלה מראשיתה ועד אחריתה, כל אשמה, אבריה, יצוריה, פרקיה וחליותיה, עצמיה וגופיה וציורו של כל דבר ודבר קטן וגדול מן האלהים ובאלהים. הכל הוא נוצר ונברא, מתקדם ומתגדל וצומח ומתפתח עפ"י התכנית הנצחית האלהית.

כל הציורים האלקיים והפרטיים מצטרפים לציור אחד גדול ומקיף, והציור הגדול הכולל מתחלק לציורים חלקיים ופרטיים לאין קץ. וזה הוא עיקר ענין הצמצום שזכרו המקובלים שה שכל האלהי כמו נסתלק וחדל להאיר בגלוי ונשאר רק כח המדמה והמצייר (21).

ע"כ אי אפשר להשיג את האלהות בשכל בשום אופן, כי אם על ידי כח המדמה בזהותו טהור וזך אפשר לאדם לצייר באיזה אופן שהוא את הענינים הנשגבים האלהים.

על כן הכל הוא כל עמל התוקרים בעניני האלהות שמן העולם ועד העולם, לפי שהשכל האלהי מכוסה ומסתור ממנו ברכות רבבות הפתורות, ורק לדמות אנו יכולים ולצייר אנו יכולים.

וזה הוא עיקר כחן של הנביאים, שבמראה דבר אליהם האלהים, חזון הרבה להם וידמו צורה ליצורה.

הנביאים הם מרי האמונה היותר גדולים, לפי שבכח המדמה שלהם היה יותר שלם, יותר טהור, יותר צרוף ומוזקק, יותר גמור ומשוכלל מכח המדמה אשר לאנשים רגילים.

אי אפשר לו לאדם שהיא כח המדמה שלו שלם, טהור ומוזקק עד כדי להשיג השגות אלהיות, אלא אם כן הי' הוא היים קדושים וטהורים, ושואף הוא לשבר את המחיצה העולמית הנסתרת את הנברא מן הנבראים (22).

ולפי זה: האמונה — אע"פ שמקורה בכח המדמה הנבואי, —

הנה קשרה היא גם ברגש הקדוש, לפי יסאי אפשר לכת הארמה
ששתכלל (כמובן האלהי) אלא אם כן יש לו לאדם יסאיפה בלתי
מגבלה אל היום האלזי ההדר העליון, געגועים נראים וכאסיה
דקדושה.

ולפי זה: מי שבא לטעת רגש האמונה בלבבות בני האדם
צריך הוא להשפיע גם על כת דמדתה וגם על הרגש; צריך הוא
לעדר כחות אלז, לזככם, לטהרם, לפותם ולפנקם; צריך הוא להשתמש
בכל האמצעים המבילים אל התכלית; צריך הוא לדעת את כל הדרכים
שציור הקדושה ורגש הקדושה נקנים בהם.

והדרכים והם הם — כפי הכרתו העמוקה של רבי נחמן —
הנגינה והשירה, המבע היפה והאמנות, שרבי נחמן ידע להשתמש
רק בחלק קטן ממנה, — בחלק הספיר.

ב

מלבד האמצעים הנשגבים שעל ידם אמר רבי נחמן לטעת
רגש האמונה בלבבות בני האדם, אחז לפעמים בדרך יותר משושה.
הוא עזב אז את געגועי הקדושים ואת שאיפתו הרמות והתל
לדבר לבני אדם בשפת התועלת ודן על עניני האמונה מנקודת
השקפה נשמית.

וגם הפעם הגנו רואים, כי יותר מדי ידע רבי נחמן את רוח
ההקרים והמפדים; סגנון דבריו אינו סגנון האיש המדבר על דבר
שיש לו ממנו איוה מושג קל, כי אם סגנון איש היודע ומכיר היטב
איתו הדבר שהוא נושא ונתן בו.

„המהקרים — היה אמר — חידם אינם היים כלל, אפילו בעולם
הזה, כי תיכף כשיש להם איוה דבר שאינו כרצונם מכל-שפן פשיש
להם איוה צרה אין להם למי לפנות, מאחר שתולים במבע ואין
להם כמה להודות את עצמם כלל, אבל איש-אמונות המאמין בה
חייז טובים מאד, כי אפילו כשעברה עליו איוה צרה אוי הוא גם-
כן יכול להודות את עצמו בהשייח, כי בוסה בהי כי הכל לשובה

אז שעל ידי יסורים אלז ינכו לו מעינותין או שעל ידי זה יוכה לאיזה טובה גדולה בסוף, וכדצא בזה"ק (23).

„המחקרים מלאים יסורים חמיר, כי טראה בחוש כי אי-אפשר שיתנהג הכל כרצונם, ומאחר שדעם כוונתם רק בעולם הזה והעולם הזה מלא יסורים ויגונות, עליכן בכל עת ובכל שעה יש להם צער דיגונות ודאגות מעניני העולם הזה וכל יסידם כעס ומכאובים" (24).

בסגנון כזה הוא מדבר במקומות רבים מספריו, ולענין זה נאמר גם הספור „מעשה בחכם ותם", ועוד.

והנפלא הוא, שכל אלה הדברים דבר לתלמידיו התמימים, שבידאי לא עלה על לבם מימדם שום הרהורי כפירה והיו רחוקים מן התקירה מרחק רב מאין כמדור.

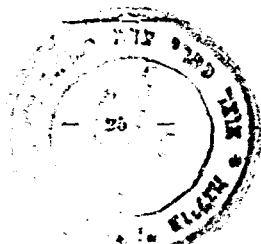
ואם גם נוכל להבין מה שדבר רבי נתמן על חזק האמונה בימי שנות דויו האחרונות, בעת אשר ראה בחוש שהאפקורסות דולכת ומתגברת, הגה יפלא על מה שחשב לנתין לחוק את לבית הסידיו באמונה גם מצד התועלת הגשמית בימי עלומיו, בעת אשר ראה סביבו רק אנשים תמימים וישרים, מאמינים פשוטים.

רבי נתמן הבין היטב את הדין הרב אשר ביסוריו הקדושה כשהם לעצמם, ועל כן הוא אומר: „אלו היסורים (כלומר: יסורי הקדושה) אינם יסורים כלל, כי הם כאלו מוסיפים דים לאדם בבחינת „רצת ה' תסיף ימים" (25).

וכן היה תלמידו רבי נתן רגיל תמיד לחזור על המאמר: „אין לך אדם בלא יסורים. אשר מי שיסוריו מן התורה..."

ואולם גם הרב גם התלמיד לא הבינו את הדין שביסורי הדעת...

אם היו מבינים גם את זאת, אזי היו יודעים, שכשם שחכמים לא לצדיק יסורי התורה כשהם לעצמם, כן חכמים לא להוקר יסורי הדעת כשהם לעצמם, ולא ימירם בכל תועלת והנאה ותמימות של מפשים...

מעין אותה הפעולה הנשגבה שמועל הטבע היפה והבהיר על הנפש המתבודדת היא גם פעולת האדם היפה והנשגב במובן הרוחני. היא מטהר ומוכך את כל המוכנים אותו בכל דבור אשר ידבר, בכל רמז אשר ירמז, בכל אהבה אשר יאנה ובכל שמחה אשר ישמח. כל הדמי וכל העושר הרוחני דרב אשר בנפשו פנימה, נראה בכל תנועות גוו, במדבריו, עמידתו, שבתו וקומו, צחקו ובכיו, לענו והתולד, ארצות היו ומנהגיו.

רבי נחמן הרבה להשפיע על תלמידיו לא רק בתוכן העשיר של מנגינתו, שירתתו וספוריו, ולא רק בצורתם היפה, כי אם גם בהנעימה שבה נאמרה.

כפי שיספר תלמידיו רבי נחמן, ידע רבם למשוך אותם בחבללי קסם, להביאם במצב הדרגשה עצומה על ידי מלה אחת נאמרה בשעתה, על ידי תנועה אחת יפה, על ידי אהבה אחת שוכרת לב. ואם גם יש בדברי תלמידיו של רבי נחמן הפלגה רבה וגזמאות רבות, כמו בכל ספורי החסידים, אם גם היה בהתיחסותם אל רבם הרבה מהתפארות של מה בכך שיש בכל התיחסות של החסידים לדביהם, דגה אף אם נעזב את כל הספורים המוגזמים עוד ישארו לפנינו הרבה דברים נאמרים לתומם, אשר יעידו על העושר הרוחני הרב שהיה בנפש של רבי נחמן ועל יכלתו דרב להשתמש באותו העושר הרוחני לעת הצורך. למען הרים על ידו את נפשות תלמידיו, לשחרם ולזככם.

ואף גם זאת: ישנן גוזמאות וישנן גוזמאות. הגוזמאות ששפדים תלמידיו רבי נחמן ע"ד מדרם נאמרות בתמימות רבה, בחרדת הקודש ובהתלהבות עצומה כל כך, עד שבעל כרחו אנו נוסים להאמין שהקסם הרוחני של רבם היה גדול לאין שעור.

„כבר נתבאר — מספר תלמיד — מגודל הבושה והיראה שהיתה מנתת על פניו תמיד, אשר לא נראה כזאת. והרב הקדוש מהור"ד ר' נחמן ז"ל מסתעף ונאכל ראה אותו בימי נעוריו בקהל מצדוויצ' וחקק

ונתבהל מעוצם היראה שהיתה על פניו אז ואמר: מה שנאמר „למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" — זה רואין כחוש אצלנו. (26)
ויעניו — מכפר עוד תלמידו — היו מאירות כשמש וכירח ממש.
בפרט בשבת קודש היו עינו מאירות מאד מאד, ופניו היו מאירות ומאדימות מאד בשבת קודש, ומי שלא ראה עצם קדושתו ורשפי שלהבת דבקותו בשבת קודש וסדר הקדוש שלו בליל שבת וסדר השלחן, והנגון שהיה מומר „אתקינו מעודתא", „אומר בשבוחין", ואיד שהיה מומר שאר הזמירות „כל מקדש", מנוחה ושמחה", ו„אשת חיל" ו„מעין עולם הבא", מי שלא ראה זאת לא ראה טוב מעולם.
וכל מי שעמד אז באותו מעמד היה מעיד שלא יהיה נראה כזאת עד שיבא משה צדקני. ואלו כל הימים היו וכו' אי אפשר לבאר אפס קצתו מעצם הווי והקדושה הנוראה והיראה העצומה וערובת נעימת הדבקות הנפלאה, שהיתה אז בעונה ובאמת, אשר לא נראה כזאת בעולם." (27)

ועל שיתחזיו אומר תלמידו: „האריך בשירות כאלה הרבה מאד בכמה זכמה מיני לשונות של חכמה אמיתית נפלאה ונוראה, אשר כל דבור ודבור היה מתוך מדבש ועפת צופים ונכנס בעומק הלב לכל אחד ואחד. וגם אי אפשר לבאר תמונת הדבור הקדוש והנורא, הנעים והמתוק בתכלית הנעימות שיצא מפיו הקדוש בקדושה וטהרה, באימה ובראה, שהיה לו כל מין חן שבעולם. כאשר יעידון ויגידון כל מי שזכה לדבר עמ' אפילו במילי דעלמא" (28)

„וזה — מספר עוד תלמידו — לא היה רגיל לומר מוסר בפירוש כדרך המוכיחים, אבל — אף על פי כן — כל דבריו וכל שיתחזיו היו רק מענין עבודת ד' וכל דבריו היו כנהלי אש ממש ומי שזכה לשמוע דבור מפיו היה (ואותו דבור) נכנס בקרבו כאש בוערת ממש. אי אפשר לבאר ולצייר לא בכתב ולא בפה עוצם תבעורת קדושת דבריו שיצא מפיו הקדוש והנורא בקדושה ובטהרה אפילו בשירת חולין ומכל שכן כשהיה מדבר בעבודת ד' או כשהיה אומר ומגלה תורה היה כל דבור ודבור מאיר ומוזהר באש לודמת רשפי־שלהבת".
ועל פי רוב היה נרמה לנו — באותו שעה שעמדנו לפני הדרת

רבי נחמן מברסלב.

קדשתו הנוראה שכוראי לא יהיה לנו עיד שום בחירה, כי בודאי
בה כרח קדשתו הנוראה להיות כרצון הש"ת" (29)
ומכתבי תלמידו רבי נתן בספר „עלים לתרופה" מלאים תהלות
ותשבחות להש"ת על שזכהו לעמוד ולשרת לפני צדיק גדול כזה.
וכשהראגות והיסורים הציקו לרבי נתן מאד, כי הציק לו
איביו ומרדו ודכו המתנגדים השונים, כאשר דכאדו מחשבות
ענות ואפלות על החסאים והעוטים וגמרת החיים, היה משים אל
לבו: אבל הן זאת לא אוכל לכה, שוכתי לעמוד לפני הוקן וקדושה
ולשמוע מסד את התורה על הפסוק „אומרה לאלהי בעדי".
בשביל תורה זו (30) לכד היה כדאי בעיני רבי נתן לחיות,
לעמל ולהצמער כל הימים...

יה

עיקר אמתנו של רבי נחמן הוא, שידע להביא כל דבר ודבר
בשעה הצריכה ולכל איש ואיש לפי מצבו וענינו, תכנית נפשו
דמחותו.

רבי נחמן השב את עצמו לרופא נפשות אמן, ולכן התאמץ לדעת
שורש כל מחלה מוסרית, כללית ופרטית ולהעלות לה אריזה בהכנס
למוני העולם, מצבי חיים, דרגלים, תכונותיהם ומדותיהם.
עם זה דבר קשות, עם זה — רכות, את זה השפל זאת זה
הרים, את זה יסר זאת זה נשק.

בשעה שכל הצדיקים יראים את הגיהנם שלאחר מיתה, היה
רבי נחמן ירא את העולם הזה שהוא גיהנם גמור בעיניו. צריך להציל
את בני האדם, צריך להוציאם מן הגיהנם, צריך להוציאם מן יסורי
העולם...

„דרך האב אך שוין אוצקעטמטען מן דעם עלם" — אמר
לתלמידו.

וכבוד להוציא את בני האדם מן העולם. כלומר מן יסורי
העולם, צריך להוכיח להם, כי לא יכסיה מאמה גם אם יעזבו את
העולם הזה, כי אין העולם הזה כדאי בכל המורות שמורחם עליו,

הלל צייטלין.

כי אין לשם לב לכל תביעותיו ודרישותיו, כי יש ויש עולמות אחרים יפים ונשנים ממנו...

ובשכיל שידע רבי נהמן, כי לא כל היסורים שזים, כי לכל איש ואיש מכאוב מיוחד ויסורים מיוחדים, על כן דבר עם כל איש ואיש במסגנון אחר, בדרך אהרה ובהוכחות וראיות ואפסידבור מיוחדים. עיקר שלמתו של הצדיק — אומר רבי נהמן — הוא שיוכל להיות למעלה ולמטה; שלמי שהוא למעלה ונדמה ברעתו שהוא במדרגה העליונה יראה לו הצדיק את ההיפך. וכן להיפך: מי שהוא למטה מאד במדרגה התחתונה, בתוך הארץ ממש, יראה לו הצדיק שאדרבה הוא (השפל) סמוך אל השמיים, וזו השלמות מוכרזת שתהיה להצדיק וכלא זה איננו צדיק כלל, כי צריך להראות למי שהוא בדיוטא התחתונה לגמרי שעדיין הוא סמוך אל די ממש כביכול ולעורר אותו ולגלות לו: די עמך, אל תירא ואל תפחד ואל תחת, כי הוא יתברך עמך ואצריך וקרוב אלך ממש, כי מלא כל הארץ כבודו. על כן אפילו אם האדם נופל למקום שטפל והוא בשפל המדרגה ממש, גם משם יוכל לרבע עצמו בדי ולשוב אליו יתברך, כי ראוי לו להתחזק עצמו בזה.

עצמו, היינו כי זה בעצמו הוא התקרבות, מאוד שרואה שהוא רחוק. וכן להיפך: מי שהוא למעלה מאד, צריך (31) הצדיק להראות לו, שהוא (בן-העליוה) רחוק לגמרי מהשמיים: מה המית? מה ידעת? ובמקום אחר — מוסר תלמידו של רבי נהמן את דברי רבו — לכל איש ואיש החושב את עצמו לחוטא ושפל: „גאט און מיט דיר, בי דיר, נעכען דיר, שרעך דיר ניש, מין לעב קינד, קיין יאיש איז נאך ניש פארהאן" (32).

ואף גם זאת היה רגיל על לשינוי על רבי נהמן תמיד: „און אז מען איז נאך אין בלאסע שריט מען אויך, און מען שריט און מען שריט...." (33).

בדברים כאלה היה מרים את השפל בעיני עצמו ומוכיח לו, כי קרוב הוא לדי מאד, וכי עליו להתאמץ מעט ועלה מעלה, מעלה. ואולם יש אשר ראה והנה האדם עדין רחוק מרחק רב מן השלמות וזרע חושב את עצמו לגדול ונערץ, או אז ראה הוכח.

רבי נחמן מברסלב.

לעצמי להוכיח לו בדברים מעטים וקצרים את כל שפלותי וקטנותי.
פעם אחת בא לפניי איש ודבר עמו בדרך חשיבות: יורני נא
רבני את הדרך לעבודת ד'. על זה באה תשובה קצרה של רבי
נחמן: הא אתה תעמיד את ד'...? (34).

בדרך זה התנהג עם כל איש ואיש.

כשראה איש מלא יסורי הגוף גדולים, שאין הוגמתם אמר:
„גם אין אליך בעסקיך אונדעך אונן בריה אין גיהנום“ (35).
בדברים האלה חפץ להרגיע את רוחו של האיש הסובל לכל
יפסיד על יסורי הגוף הנוראים, לפי שעל ידיהם ינצל מיסורי הגיהנום
הרעים מהם.

ולדבר: כשראה בן אדם המחכה למות, אשר יחלצנו מכל
צרותיו ובכל זאת ירא אותו, אמר לו: „מה אתה ירא כל כך?
למה אתה הלא מן המיתה? הלא שם עולם נאה ביותר“ (36).
בכלל אהב רבי נחמן לנשע בלכות בני אדם את האמונה בעולם
טוב שלא כאן הוא (37). אמונה באלהים אב לכל וגם אמונה בכח
הרב של האדם עצמו.

היא הוכיח פעם את תלמידו: ואם יש לך אמונה — אין
לך אמונה בעצמך והוכיח מיד את המאמר: „כי מי בו ליום
קצעת, מי גרם לצדיקים שיתכבדו שלחנם לעתיד לבא? — קטנות
שהיה בהם עצמם, שלא האמינו בהם בעצמם“ (38).
כמו כן היה מוכיח את תלמידיו, על שאין להם עזות דקדושה (39).
שהרי אי אפשר לכבוש את האויב החזק, את הוצר ואת הרע, בלי
עזת עצומה המשכרת דמיון ופיתחת שערים.

10

„אלמלא מלחא לא הרי עלמא יכול למסבל מרירותא“ המאמר
הזה היה רגיל תמיד על שפתי רבי נחמן, ובאמת אין מאמר אשר
יכול בקצור נמרץ השקפיתו של הצדיק מברסלב כמאמר הזה.
המרירות שבעולם רבה לאין שעור וחכלית. הוצים כלם צער

מהחל ועד כלה. אין לך רגע ורגע בחיים, אשר לא יקרו בו אסונות גדולים ופגעים מבהילים. אין לך רגע ורגע שלא יסבלו בו רוב בני האדם רעב, קוד, מכאב, ציון, יתמות, בדידות. ומלבד יסורים אלה, שיש להם תכונה חצונית, יסורים אלה שמלווים את האדם כצל, ישנם יסורים אחרים האחרונים בדרכים באדם, מהתפסים ומושרשים בו מיום צאתו מרחם אמו ועד רדתו לקבר, הלא הם: היסורים של עצם החיים.

הבקשה התמידית, הרדפה הנצחית, הצמאן התמידי, החפזן הנצחי, הרמזנות הנצחיים וההלמות התמידים, הצער הנצחי והכאב הגדול על החסרונות והתקצות הנכזבות — כל אלה הם עצם תכונתם של החיים, יסורם ועקרם.

היצר הרע — אימר רבי נחמן — דומה למי שדולף בין בני אדם ודו סגורה ואין אדם יודע מה בתוכה, ומרמה ושואל כל אחד: מה אני אחוז? ולכל אחד נדמה שהוא אחוז מה שהוא מתאהב ועל כן הכל רצים אחריו, ואחרי כן הוא פותח את ידו — ואין בה כלום. כן היצר הרע מרמה את כל העולם והכל רצים אחריו ומרמה לכל אחד עד שנדמה לו כאלו יש בידו מה שהוא הפך לפי תאוותו, וכשפותח ידו אין בה כלום, כי אין מי שימלא תאוותו" (40).

"כל הקלות שבעולם כלם מן הסרונות הם באים, כי כל אחר ואחר צועק על הסרונו ואפילו כל השמחות שבעולם, כולם הם רק מהמת הסרון שיטמה האדם על החפזן שחבר לו ונתמלא" (41).

התלמידו מכאן את רעיון הצער הכללי כסגנון המקובלים ועם זה יפה ונמרץ מאד:

"עולם הזה, עולם השפל, עולם העשיה, עולם שכל יצורי קדם צריכים לעבור בו ולסבל מה שיסבול ולהתנסות ולהצטרף. כזה עולם המעשה והנסיון חקא, אשר בכל יום ואפילו בכל רגע אירבים עליו (על האדם) ואין מקום להנצל מזה" (42).

ומאחר שהצער התמידי הוא עצם יסורם של החיים, אם כן אין כל תקנה לחקן את החיים, להכשירם ולהמינם.

רבי נהמן מבחסלב.

יש רק ענה אחת והיא: להוציאו (את האדם) מן העולם... כלומר להביאו לידי מדרגה כזו עד שלא יתיש ולא ירגיש כלל בצערם של החיים הרגילים; להראות לו אוספים רחבים אחרים עד שלא יצטער כלל בצער של אותו האוסף הצר שהוא נתון בו; להריע לעולמות שכלם טוב ויפה אין קץ.

„זה העולם — כותב תלמידו — צריכים רק לדלג ולקפץ, וכמו שספרתי לכם בשמו ו"ל שיהיה משבח את הצדיק שאמר לפני מותו: איבערגעשפרונגען" (43)...

לפיכך שואל תלמידו רבי נתן, את כל אלה האוסרים שדמורה באה לחזק את חי העולם הזה:

„מאחר שהעולם הזה מלא צרות ודאגות ויגון ואנחה (כאשר הם — החקרים — בעצמם מודים ומרבים להאריך בענין זה וכנראה בדו"ש) ואחר כל העמל ויגון ואנחה שכוכל האדם בזה העולם, ישוב אל העפר כשהיה ואחריתו רמה ותולעה ותהוה רקב, אם כן מעיקרא דרינא פרכא: על מה שוא בראת את בני האדם? מה איכפת לי בקיום העולם או בהרבתו והריסתו, מאחר שהעדרו טוב מהיותו?" (44)

יש איפוא רק דבר אחד שבכחו להפיג את מרירות החיים והוא: ההוד הרוחני, ההסתכלות התמידית בו, והחיים התמידים בו ורק בו. ואותו האדם שכל מחשבותיו, מגמתיו, שאיפותיו, דבריו ומעשיו הם הגשמתם של הצדדים הרוחניים העליונים, הופעתם וגללים היותר שלמה והיותר אמיתית — זהו מלח הארץ, אותו ה„מלחא", אשר לולא הוא „לא יכול עלמא למוסבל מרירותא"...

מן

ה„מלחא" — הצפי הרוחני, — ישנו בלב כל אדם ואדם, כל הוד וחד לפום שיעוריה דילה. בנפשו של כל אדם ואדם, יש מעט דעה, מעט רצון טוב, מעט אהבה, מעט מסירות נפש, מעט שירה, מעט דמיון, מעט

משא נפש, מעט גענועים קדושים, מעט אהבת הויזי והגשגב, ואולם הכל בצמצום, במדה זעומה, הכל רק גרורים, רק פרורים, רק מעט. ואולם האדם העליון או על פי מושגו של רבי נדמן, "הצדיק" מקבץ את כל חלקי הויזי והגשגב המפוררים בכל רחבי העולם וחשב מהם הטיבה שלמה, בינה מהם בנין עולם ויהי קדוש ונערץ. ראה הוא הצדיק איש רע ומשחת, מלא גפית וזדמא, ואולם עיני החרה תוספת באיש ההוא איזו תכונה טובה או שמץ מאיזו תכונה טובה, איזה נמוס טוב, איזה שרשט יפה בפנים, בתצחוק יפה, מכס יפה, תנועה יפה, שומע איזו מלה יפה, איזה דעיון יפה; באיש אחר רע וגם הוא ראה נקודות אחרות טובות ויפות; באיש שלישי רע וגם — תכונות אחרות שונות לגמרי; באיש הרביעי — נשיות לשונות ולהיטיב; בהמישי — יסורים גדולים המכפרים עונות; בששי — איזה היד נפשי אשר עוד לא נתגלה, וככה הוא רואה את המיב ואת הדפי שברבואי רכבות בני אדם ואוסף את כל הנשפים לים אחר גדול; אסף את כל הנקודות והקוים והשרשטים היפים ומצייר לו ציור אחד אציל, עולמי.

היה רבי נתמן אמר לתלמידיו: אתם תנו לי רק אכנים וסיד ואני אכנה מהם בנינים (נפלאים ונוראים)... (45)

ובדרך זה שהצדיק הוא לוקה הוא גם משפיע: באותו האופן שהוא בונה את הניכלים הרוחנים הנהדרים הוא מראם גם לאחרים, באותו האופן שהוא סופג אל קרבו את כל הדוד שבאנושיות בלה; הוא מוסרנו אחרי כך לאיש איש.

הא כיצד?

לאדר שעלה האדם לידי מדרגת "צדיק" (במובנו של רבי נתמן), כשהוא בא להשפיע על אנשים אחרים או על איזה קבוץ שלם, כתה שלמה, עם שלם וכדומה, הוא מתא בשכלו הוך ובהשקפתו הבהירה. אתם הדברים הטובים שיש בפרטים הדם או בקבוצים ההם למרות כל הרע והקעור והגמות שבהם, והוא מעוררם לתמים ולאתו ולהדבק באותו מעט הטוב שיש בהם, להגבו, לפנק, לפתח, לאמץ, להרחיבו ולהגדילו יותר ויותר.

אם אתם הפרטים או הקבוצים אינם רואים בעצמם כל דבר
מיכ והם חושבים שכבר שבועים הם במיש שערי טומאה ואין להם
כל תקוה לצאת מיון מצולה לרצוה, — הוא — הצדיק — מראה להם
את הטוב והרוד שיש בהם בהעלם גדול, ואז הם מתחילים
להאמין בכה עצמם, ובכה האמונה שהם מאמינים בעצמם הם
מתחממים יותר ויותר, והצדיק מצדו עוזר להם בעצותיו המתחממות,
בנסיונותיו הרבים, בהדרכות מהדרכות שונות, בהרופות מתרופות
שונות, עד שהם עולים לאותה המדרגה שבכתם לעלות אליה.

ורבי נחמן מביע את הרעיון הזה במגן פיו:

יש נגון אחד עולמיני, גדול, קדוש ונשגב מאד; בנפש
כל אחד ואחד מישראל יש חלק קטן מן הנגון ההוא. הצדיק
אסף את כל חלקי הנגון המפורדים ומפורדים בכל הנשמות ובכל
נציצי הנשמות והוא מנגן את כל הנגון.

כשרוא מנגן את הנגון הקדוש והנצחי ההוא. הוא מעורר את כל
החלקים, מרגין את כל הלבבות, מעוררם ומקבצם, מרעיש ומחידם,
מחמם ומקדשם, מיסם ומחדרם.

ונפש כי תשמע חלק הנגון הנעלה ההוא השייך לשרשה,
והתרגשה והשתוממה, והתהדרה והתגברה, והתעוררה לחיים חדשים, —
וירדה הנפש כי יכבד עליה רפש הדיים וזכרה את הרגעים
הקדושים ההם, את הנגון הקדוש ההוא ואת המנגן הקדוש ועלתה
עוד הפעם והיתה למת שהיא.

ובכל עת שנפל הספקות והראגות, הרהורים רעים וזרה
השתרה מכבירים על לב האדם, צריך הוא למצא אותה הנקודה הטובה
שיש בלבו בלי שום ספק והחזיק בכל עוז בנקודה הטובה ההיא
לכל ירף ממנה, ולכל ימוש ממנה ולהתחזקם בעיני עצמו וללכת
מחיל אל חיל, ממדרגה למדרגה, ממנה יפה אתה לדעתה, ממדרגה
אתה יפה לדעתה.

וזכור האדם כי הנקודה הטובה שכללן היא חלק השירה העלמית
הנשגבה, וזאת מתמלא היות רוחנית ושמהה טהורה מאין כמות.
ואם גם הכל לקח מאתי, — כן יהשוב האדם — אם גם רב

בי האד הרע ומגונה, הרפש, הכעור והמאוס, הגה על כל פנים
נשאר בי מעט טוב, קו אחד מצלם האלהים, קול אחד, נעימה
אתה מהנגון הנצחי.

לפיכך, "אומרה לאלהי בעדך" בעודך שלי, במה שיש בי,
במה שנשאר בי עדין מהדתניות העליונה ומדת התפארת העליונה.
זה הוא תוכן, "דתורה" של, "אומרה לאלהי בעדך" (46) שהוא
כיתה עם אתה תורת הקודש שבה נאמרה והמנגינות היפות שנגן
רבי נחמן או נחשבה בעיני רבי נתן תלמידו לאחת מהופעות רוח
הקודש, לאחר הרגעים הרוממים, שבשכילם כל העולם כלו עם כל
העניים שבו כדאי הוא!

על כן כתב רבי נתן לבנו:

"עקר הדרך הוא לידע ולהאמין שהש"ת נמצא בכל מקום ואמילו

בעשר כתרין דמסאבותא" (עלים לתרופה מג)

"בכל היסודים — כתב רבי נתן במקום אחר — יש הרהבות
הכלל העולם יש ישר ובכל הימים יש רחמים ובכל הגפלות והזדירות
יש הש"י ובכל המחלקות שבעולם בכללות ובפרטיות בכל עיר
יעיר ובין השכנים ובכל בית זבית וכו' וכו' כולם יש שלום נעלם
זבחימי רע יש טוב וכלל הכל כי מלא כל הארץ כבודו והסוד
וטובי מלא עולם והכל לטובה" (קמג)

"בכל מקום אומר עוד רבי נתן על פי רבו — יש יושר, אפילו
מי שעשה כל העולות אף על פי כן בהכרח שימצא בו איזה
ישר רק שיש חלק בין בני אדם מתי מתחיל היושר אצלם,
שיש בן אדם שהיושר מתחיל אצלו תכף ויש מי שאין היושר
מתחיל אצלו אלא אחר שעשה עולה ויש שמתארת אצלו תהלה
היושר אחר שעשה כמה "עולות" ויש — אחר עולות רבות, אבל
אף על פי כן ימצא גם בו איזה יושר רק שהוא מאוחר הרבה..."

יז

ערכי של האדם העליון, או ה"צדיק" עשוי משגו של רבי

נתמן, הוא איבד גודל ונשגב מאד, לא רק כשהוא לעצמו, בתור יצר יפה ונשגב בפנימיותו, כי אם גם בתור גואל האנושיות, כלומר בתור נותן חן החיים לכל האנשים הקטנים והגמקים בעולם, במזמרתם, בשמלותם ובקטנותם.

הצדיק הוא שירת העולם, מנגינת היקום, הודו, ויו וזהרה, גדל וסובו.

„כמו שבגשמיזם, למראה עיני האדם, אין רואין שום שני כדמות ותמונה בין ארץ ישראל לשאר ארצות ואעפ"כ היא (ארץ ישראל) קדושה מאד מאד בתכלית הקדושה עצמה ונוראה מאד, כמו כן הצדיק לערך שאר העולם, אין ביניהם שום הפרש בגשמיזם למראה עיני בשר והם דומים בדמותם וצלמם וכל תנועותיהם לשאר בני אדם ואעפ"כ באמת לאמתו הם מופרשים ומובדלים לגמרי מכל שאר בני אדם (47).“

„כמד שהשמש שהיא גדולה כמה אלפים פעמים מכל שטח הארץ והיא בעצמה מאירה בשוה תמיד בתחילת היום ובאמצע יום רק המניעה היא מחמת הארץ המפסקת בין בני אדם ובין השמש על כן אין הארץ מתפשט מ"כ בתחלת היום רק מקצת, מקצת עד שנתפשט על הארץ, אף שהארץ היא קטנה מאד נגד שטח השמש, אף על פי כן מתמת שבני אדם סמיכים לה ביותר ע"כ היא מפסקת מלאאות אור הגדול של השמש והיא כמשל המטבע הקטנה, יהויק אותה כנגד עיניו ובסמוך להם ממש או ימנע על ידי זה מלאות הר גדול כמו כן ממש אור הצדיק האמתי“ (48).

וכשם שהשמש מאיר לעולם כל אף על פי שלא הכל רואים את אורו, כן הצדיק משיב לעולם, כלו, מחזקו ומעמידו, ניתן לו תפקיד טובה ואחרת טובה.

„כי כל הדברים — אמר דני נחמן — הם על הארץ כמו שאני רואים בתוך שהכל גדל מן הארץ וכל הדברים והבריות מונחים על הארץ ואי אפשר להם שיפסקו ויתרחקו מן הארץ אם לא ע"י כח המכירה, והיינו שיש מי שמכירה הדבר וטובל ממקומו מהארץ

הלל צייטלין.

זמרחמו ממנה, וכפי כח המכירה כן נתרק מן הארץ, ואח"כ כשנפסק כח של המכירות הוזר הדבר ונופל על הארץ, כי הארץ יש לה כח המושך וממשכת כל הדברים לעצמה, וע"כ כשנפסק כח המכירה והוזר הדבר ונופל למטה, לארץ, כמו כן הצדיק הוא בנחיתת עפר (ארץ), כי הצדיק הוא יסוד עולם (כמו שנאמר: וצדיק יסוד עולם) וכל הדברים עומדים עליו ויש לו כהדמושך לדמשך כל הדברים אלה, כי זה הצדיק הוא רק יתיר בעולם שהוא יסוד עולם, שכל הדברים נמשכים ממנו ואפילו כל הצדיקים הם רק ענפים ממנו כ"א לפי בחינתו, יש שהוא בנחיתת ענף ממנו ויש שהוא בנחיתת ענף מן הענף" (49).

הצדיק של רבי נחמן הוא לא רק דו היים רוחניים שלמים ויפים, כי אם הוא מנהיג הדור, יודע מחסורו ומשאלותיו, צרכיו ותפוצו, מנחותיו ונחיתותיו. הוא עושה את כל מה שהוא חושב לנהיך לעשות בהיות לפני עיני רוחו חסיד צערם של בני אדם. „בכל צדיק אמתי יש בו התגלות משיח ואע"פ שאין בו התגלות משיח יש בו מדה של משיח שהוא בחינת משה, היינו שהוא עניו מאד וכו' ויודע שפלותו באמת ותשיבות ונחלת ישראל עד שמיסר נפשו וחתו בעד ישראל וכל זה זכה ע"י שעושה תשובה שלמה כ"כ עד שנרחה הרע לגמרי ונעשה כלו טוב, שזה גם כן בחינת משה" (50).

„כל צדיק הדור הוא בחי' משה"משיח וכשמהדש בתורה הוא כנחיתת „רוח אלהים" דא רוחו של משיח „מרחפת על פני המים" שהוא התורה; וכמו שמשיה סביל מרעין עבור כל ישראל לכפר עליהם (כמ"ש והוא מתולל מפשעיו) כמו כן כל צדיק הדור הוא סביל יסורים בשביל כלל ישראל להקל מעליהם" (51).

ובאן נתן רבי נחמן מקום לחלקים עליו. לכתוב עליו מחרות ולדבר בו סרה בהאשמים אותו, כי נוטל הוא גדולה לעצמו יותר מדאי אי כי תושב הוא את עצמו לצדיק יתיר בדורו ויש שהאשימוהו גם במשיחות, כלומר שהוא תושב את עצמו למשיח. לנאל צדק. ואולם מה דלדידו זה מומא לדין לא לא דזה מומא. רבי נחמן

רבי נחמן מברסלב.

היה האחד והיחוד בין תלמידי הבעש"ט שהשב מתשובות לא רק על קודשא בריך הוא וישראל ואוריתא כי אם על האנושיות כלה, גורלה, תקותה, עברה, עתידתיה.

הרבה מתשובות היה לו לרבי נחמן בענין זה שגלגל רק ברמו לתלמידו, והם לא הבינו כלל לאן הדברים נוטים או כי הבינם על פי דרכם ועל פי השקפותיהם הצרות והמוגבלות.

ובאהבתו העזה ובהמלתו הרבה השב רבי נחמן כי היום אשר בו „לא ישא גוי אל גוי תרב“ לא ירחק חוק.

הרבה הרבה משיחתיו, דבוריו, תורתיו והזיונות מוכנים על ציר התקפה הזאת כמו, למשל:

„אוי, כשזוכין לשלום הכללי, אוי יתבטל כל המשא ומתן מן העולם, כי כל המשא ומתן שבעולם הוא מהעדר השלום, כי אי אפשר שיהיה רצון המוכר והקונה שזה, שזה ירצה לקטת זה רוצה למכור ואם היה רצונם שזה לא היה אפשר לשום משא ומתן וכדומה, אבל לעתיד לבא שיהיה השלום המופלא בעולם, כמו שנאמר: וגר ואב עם כבש) אוי יתבטל המשא ומתן“ (52).

כל המלחמות והמריבות, התגרות והקטנות באות, לפי דעת רבי נחמן, מהסרון הדעת, ולפיכך צריך להרחיב את הדעת בעולם, כלומר דעת האלהים, דעת הוסי המוחלט והטהור המודלש ואז יתרושמו בני האדם ויתעלו וימי המשיח בוא יבוא.

ואולם הלא יש רשות לבעל הדין למעין: הלא כבר נבאר נביאים, חזו ההזוי ושרי המשוררים; זה אלפי שנים שמדברים וכותבים, משיפים ומשפיעים ומתאמצים בכל מיני ההתאמצות שבעולם להרבות הדעת בעולם ועדיין עולם כמנהגו עדיג, ויושבים שקלוקל עדיין מקלקלים ועומדים?

תשובת רבי נחמן על זה הוא: אף על פי שכל אלה המחשבות הגדולות והשאומות של הנביאים והחזוים לא נכנסו עמוק עמוק בלב האדם, עדיין לא היה לעצם מעצמיו ובשר מבשרו, בכל זאת יש גם להן איזה מקום כמורו, עוד לא נכנסו בעומק, ואולם מרחפת הן ממעל ושואפות לנכנס לתוך; וכל מה שיהרבו הימים הן מתעמקות

עד שלבסוף תבצרנה להן מקום בלב האדם.
 רבי נחמן מביע את הרעיון הזה על פי דרכו, על פי סגנון המקובלים
 כל העולמות העליונים והתחתונים מלאים אורות אלהיים פנימיים
 ואורות אלהיים אחרים מקיפים אותם. ושני מיני אורות אלו — אורות
 פנימיים ואורות מקיפים — מאירים בכל דבר שבעולם. ישנן דעות
 אלהות שהן בתוך תוכה של האנושיות וישנן — שהן מקיפות מוחץ.
 ואולם מן האור המקיף נעשה תמיד, ברבות מיני ההשתלשלות, אור
 פנימי. וככה נעשים מן האורות המקיפים את האנושיות סוף סוף
 אורות פנימיים. או אז מתחדשים אורות אלהיים אחרים מקיפים וסוף
 גם הם נעשים פנימיים, ומתחדשים מקיפים אחרים וככה עד סוף
 העולם אם כן איפוא הדעות וההיונויות של עתה, השאיפות לזופי,
 לקדושה ולטהרה, לאהבה כללית, לשלום כללי, ולהשתלשלות
 כללית, אלה הדעות והשאיפות שעתה הן רק מקיפות את האנושיות,
 סוף סוף תמלאנה את האנושיות, ושאיפות אחרות יותר נשגבות
 תתחדשנה, שהן תהיינה בבחינת מקיף עידן ועידנים עד שסוף סוף
 תהיינה גם הן לקנין פנימי של האנושיות וככה עד לאין קץ.
 אולם כמאמין פשוט מצד אחר רבי נחמן אומר, שגם בימות
 המשיח לא ישהו ישראל לאומות העולם: גם אז יהיה מקום למדרגות
 ובהגות. אומות העולם יעבדו את ה' כמו שעובדים איתו בני ישראל
 תמימים ויטרים עתה, ואולם ישראל יתעלה ויתגדל עד לשמי
 מדמים (53).

„כל מה שהמשיח יעשה מצבות לישראל גם אני יכול לעשות —
 אמר רבי נחמן — רק שההלך הוא, שמשיה יגזור אומר ויקום,
 אבל אני איני יכול לגזור עדיין“ (54)
 „אומות העולם כלם — אמר עוד רבי נחמן — אני יכול להתוויר
 למצבם ולהוליכם סמוך לדת ישראל“ (55).
 שונה היא העקפתו של רבי נחמן מן ההשקפה התיאולוגית
 הרגילה. לפי ההשקפה העולם הולך ומשתלש, הולך ומתברר, וימי
 המשיח הם רק שלמות רוחנית יותר גדולה.
 כשהתאינו לפני על צוק העתים אמר: „אדרבה, דעך אייבערש-

רבי נחמן מברסלב.

ספר פיהרר הינט שטענער דין העלש" (56).

נגד ההשקפה התיאולוגית הרגילה הוא גם מאמרו:

„העולם סוברים, שכשיבא משיח לא ימותו, לא כן הוא, אפילו

משיח בעצמו גם הוא ימות!" (57).

ימות המשיח הם רק המדרגה היותר נעלה בהתפתחות

האנושיות ובתקן העולם.

„לא כמדת בשר ודם מדת הקדוש ברוך הוא – אמר רבי נחמן –

כי האדם כשיקשה לעצמו מלבוש, אזי בתחלה כשהוא חדש הוא

חשוב אצלו יותר, ואחר כך כל מה שמתישן המלבוש הוא מתקלקל

וחשיבותו מתמעטת, אבל הקדוש ברוך הוא ברא, את העולם ובתחלה

זיה העולם מקולקל ואחר כך בכל פעם ופעם נתתקן העולם ונחשב

העולם אצלו יותר, כי אח"כ בא אברהם, יצחק, ויעקב ואחר כך משה

רבו ע"ה וכו' וכן בכל פעם באים צדיקים ומתקנים את העולם יותר

יותר ואחר כך – בסוף – יבוא משיח ואז יהיה גמר תיקון העולם" (58).

הישובים שבבוא משיח יקרו מקרים הצוניים מרעשים, ובאמת

תהי אז רק מהפכה פנימית נראה, „כל אחד ואחד ישליך את המשא

שלו. לא כמו שאכזרים, שבבוא משיח יהיה עולם אחר משל

עכשיו, רק כל אחד ואחד יתביש משמות מעשי" (59)....

י"ח

השאיפה להיות צדיק, גדול הדור לזוהר את רבי נחמן מ"מ

לזכותו. עורני ילד בן שש שנים (הוא נולד במצויבזע בשנת תקל"ב).

וכבר חלם על דבר השגות גדולות ומחדגות גבוהות ונעלזת בעבודת

ה' וכאחר החסידים הגדולים, מכל והמשיך עליו קדושת שבת והתחבא

בתוך „עמוד אחד של אחד החסידים הגדולים לשמוע שירתו ונגונו

ובכיו בעת קריאת „שיר השירים". החסיד הרבה בכי והילד הקטן

שפך נפשו לפני ד' והככה בדמעות שליש עד שנפחו עיניו.

בשבת לפני רבו בימי קטנותו היה רוצה תמיד לקיים „שירתי

ד' לנגדי תמיד", והיה מתנוגע לציר נגד עינו שם היתה, ומתמת

הלל צייטלין.

שהיתה מחשבתו מיוחדת בזה לא היה יודע מה שלומד והיה רבי כעס עליו מאוד.

ואולם כגדול יראתו כן גדלה גם התמדתו ו,היה משלם להמלמד מכיס ג' גדולים בעד כל דף גמרא שהיה לומד עמו מלבד השכר למד שהיה אביו משלם להמלמד, והכל בשביל שירבה המלמד ללמד.

ככה למד כל השנים והפוסקים, תנ"ך ועין יעקב, ספרי הוזהר ותקונים וכל כתבי האר"י, מלבד דמון ספרי מוסר והיה יודע את כלם — על פי עזרת תלמידיו — בעל פה.

ואולם מיראו גם בהיותו ילד את הכבוד והפרסום והמניות השונות הכתובות בהם ומלות אותם, היה לומד מה שלומד ועושה מה שעושה בהסתר גדול ובהצנע לכת, ובצאתו לחוץ היה מנהגו כמנהג כל ילד. אחד ממנהגיו היה, שהיה לוקח מטבעות גדולות ומחליפן על מטבעות קטנות ונכנס לבית הכנסת בהצנע דרך החלון וכחצא, והיה לוקח עמו את הספר „שערי ציון“ ואומר ה,לשם יחד“ של המצות ומשליך מטבע אחת לתוך הקופסא של „מתן כפתור“ ומסית דעת ממעשיו זה והוזר ומשליך מטבע אחת בכונת ויהודים חדשים עד שהיה משליך אחד, אחד את כל המטבעות שבידו, ובכל פעם כמנהג חדשה והתעוררות חדשה.

לפעמים לא רתקת היה שוהה בלילה על קבר זקנו הבע"ש, ומשם היה רץ למקוה לשבול, וכמעשיו בימי הקיץ כן גם מעשיו בימי חורף, ולא עוד אלא שבהר לשבול דוקא במקוה שעמדה בחוץ, וכשהיה בא לביתו והתקף את ראשו לא עלה על דעת איש שהוא שובל בחורף בלילה, כי השבו שמעשי ילדות הוא עושה.

והיה רגיל למצא לו איזה מקום בודד והיה שדך שם את שיוצ לפי ד' בלשון יהודית המדוברת, והיה מרצה ומפייס אותו י"ת ומבקש ומתהגן לפניו בכמה וכמה מיני טענות ואמתלאות, שראוי לו י"ת שיקרבו לעבודתו והיה רגיל בזה מאד והיה מכלה ימים ושנים בזה; גם היה מסתיר עצמו על גבי בית אביו תחת הגג במחיצה של קנים שמחזיקים שם תבן ומספא והיה אומר תהלים והיה מתפלל

רבי נחמן מברסלב.

בלחש להשיי שיוכחו לקרבו אליו.

והכלל שכל מיני בקשות שבעולם שנמצאו באיזה ספר שיהיה,

הכל באשר לכל, לא היו שום תחנה ובקשה שלא אמרה —

גם היה רגיל לפעמים לאמר בתהלים רק הפסיקים המדברים מתהנות

ובקשות וצעקה להשיי, והשאר לא היה אומר.

וכמה פעמים היה מדבר לפני השיי דברי תחנון ובקשות מלבו

ונודמו לו בתוך דבור טענת ימות תפלות נכונות ומסודרות והושבו

בענין, והיה כותבן אצלו לזכרון למען יהיה רגיל בהן, ובכלל היה

רגיל לדבר בינו לבין קונו הרבה מאד מאד ועיקר תפלתו היתה:

שיוכח להתקרב להשיי —

ואף על פי כן נדמה לו תמיד שאין מסתכלין בו כלל, אדרבה,

נדמה לו שמתחילין אותו מעבודתו ית' בכל מיני הדחקות וכאלו

אין דעין בו כלל וכלל, כי היה רואה שחולפין ועוברין כמה וכמה ימים

ושנים ועדיין הוא רחוק מהשם ולא זכה עדיין לשום התקרבות ואף

על פי כן.. היה מחוק עצמו מאד ולא הניח את מקומו ויש שהלשה

דעתו מהצט שראה שהוא מתפלל ומעתיר ומפציר כל כך שיתקרב

לעבודת השיי ואין מסתכלין בו כלל ולא היה מדבר עוד כל כך

בינו לבין קונו איזה ימים, אחר כך נזכר בעצמו והתביש בעצמו על

שהדרג אחר מחמתו ית', כי באמת בודאי השיי הנון ורדום ובודאי

הוא רוצה לקרבו וחור ונתחוק בדעתו להתחיל שוב להעתיר ולדבר

לפני השיי וכן היה כמה פעמים.

כל דבר ודבר שעשה הכל היה ביגיעה גדולה וכמה גדול

ובמסירות נפש והיו לו עליית וירידות אלפים ורבבות והיה קשה

וכבד עליו מאד להתחיל מעבודת ד', והיה רגיל להתחיל לעסוק בעבודת

ד' איזה ימים ואחר כך נפל ממדרגתו, וחור והתחיל — וגפל, וכן

היה כמה וכמה פעמים, עד שגמר בדעתו: לא אנית את עבודת

ד' אף על פי שיש לי ירידה לפעמים —

והיה רגיל להתחיל בכל פעם מחדש, דהיינו כשנפל ממדרגתו

לא היה מתאש בשביל זה רק אמר שיתחיל מחדש, והיו לו כמה

וכמה התחלות ביום אחד, דהיינו שגם ביום אחד נפל כמה פעמים

ממדרגתו והיה מתחיל מחדש".

והיה מקבל על עצמו עבודות גדולות מאד, תעניות לאין שעור וסגופים נוראים, גלגול שלג וכדצא בהם, וכאשר נלאה מנשוא את על העבודה היה הושב שאין לו רק יום זה לבד ולא הסתכל על יום המתרת ועל זמן שלהבא כלל, וכשגמר העבודה של יום זה, אי בדם המתרת חזר וקבל עליו את העבודה של אותו יום המתרת וכן נהג תמיד שלא היה לפניו אלא אותו יום בלבד" (60).
בביאו לשרש אתר כל מדה רעה ולהכניע את התאוות היה בזה לזכרם בפעם רעה אחת או תאוה אחת והיה נלהם עמה רק עמה והיצר (בלשון תלמידיו): (הבעל דבר) היה מתרצה, שיכניע (ושישבר) את כל התאוות רק לא את התאוה הזאת, ואולם הוא היה אומר אל יצור: אדרכה מניה אני לך את יתר התאוות, ואולם אותה אכניע, יהי מה, וכן הכניע לאט לאט את כל תאוותיו וצרף את מדותיו בתכלית הצרופ והזקוק.

בהיותו בבית תורתו בכפר אוסאטין סמוך לעדה קטנה מצ-
הוצע צדקא (פלך מידוליה) שם נתעשר עולמו הפנימי, ביתור בשבתו בבית אבותיו היה מוצא לו מקום סתר בספת הגג. ואולם באחד הכפרים הבחורים בין שדות המד והרים וגבעות, מעינים ונהלים מצא לו מקומות אחרים להתבודדות. כאן מצא לו דמיונו הנשגב כי נחב לצדוריו וחיונותיו, ושירתו הפנימית — מקום יפה ונבחר להשתפכות הנפש והמיתלכ.

אניה קטנה היתה לו שהיה שם בה לכרו בנהר הסמוך להכפר, עד שהיה מגיע לו לאוה מקום החוק יפה שהושב בעיניו להתבודד שמה.

וסובב היה בכל עת מצוא את כל היערם והכפרים הסמוכים להכפר והיה שויף שיה לפני ה' עם שיה השדה.

והר נבזה אחד היה לו, שהיה תיבב עליו ביותר, מפני ששם היה לו מקום סתר ומחבא, המוכשר מאד להתבודדות.

וכל השדות והיערים נדמו לו כרעים וידידים אהבים, ובגעגועים רבים זכר אתר כמה שנים את המקומות היפים תחת שמי ה' החפשים.

שכל כך טוב היה לשוה בהן ולשאת רנה ותפלה.
ואחר עבדו שנים רבות עבר עם אחד מתלמידיו דרך אותם
ההשדה והיערים ואמר לו: מה טוב היה שבתי פה, בכל ספיעה
וספיעה הרגשתי מעט גן עדן. וכשהייתי מתבודד באווה מקום,
ביער אב בשדה, כשהורתי משם היה העולם הרש בעיני ונדמה
לי כאלו הוא עולם אחר. (61)

בשביל תגרה קטנה שנפלה ביני ובין חמותו (כי לקחה לעצמה
את הדירה התבודדות שהיה לו), התישב בעירה מעדעדעצקא, ומני
או התאסף אליו אנשים רבים שהיו שותים בצמא את דבריו, נכספים
ובטלים אליו, מתאמצים ללכת בדרכיו ומפצים תורתו ברבים.
מני או נתפרסם שם בתור אחד הצדיקים הגדולים ורבים נהרו
אליו, ואולם רבי נחמן היה מנציסם של הצדיקים הנודדים. עפ"י תכונתו
היה רבי נחמן דמה בפרטים רבים לרבי לוי שרהם.

„בימי נעוריו — מספרים תלמידיו — בעת שעסק בעבודתו צייר
בדעתו שאינו רוצה להיות מפורסם בשם אופן והיו לו כמה מחשבות
בענין זה אך שיעלים עצמי מן העולם ומהיכן תהיה פרנסתו, ולפעמים
היו לו מחשבות שיהווה על הפתחים ואיש לא ידע ממנו" (62)
„אמר לאחד מתלמידיו שעולה על דעתו לנסוע עם ביתו למרחקים
ולחיות שם כהעלם גדול מכל העולם; ללכת לשוק, להסתכל בעולם
וללעג לו" (63).

„לפעמים צדיק האמתי — אמר רבי נחמן — הוא איש ששום
משם (פראקטאק), שמתנהג עצמו כדרכי הפשטות, אינו מגלה שום
תורה ועוסק בשיחת הולין וכיוצא" (63)
„כשהצדיק הוא פראקטאק הוא מקבל מאוצר מתנת-הגם". „הצדיק
הגדול מוכרח לירד ולפיל לתוך פשיטות, כי עי"ז היא מתיה את כל
הפשטות ואפילו אומות העולם" (64).

התפץ להיות צדיק נסתר היה משאת נפש רבי נחמן כל הימים,
ואולם המחשבה, כי בהיותו למפורסם יפעל וישפיע הרבה יותר וגם
מחשבות שונות על דבר הכבוד וההודו החיצוני הכרחוהו ללבוש
אצטלה דרבנן.

הלל צייטל.ן

כי רבי נחמן לא הפתק במעשים ארעיים ובהשפעה ארעית, כי אם חשב להשיע על כל בני הגולה (ונמכהבא הלל: גם על עמים אחרים) ובשביל זה היו נהוצים לו הכבוד והפרסום, הגדולה והתפארת ובשביל זה עשה מעשים רבים שהכניסו את לבות יתר הצדיקים. היה רבי נחמן אומר: „הבע"ש ז"ל וכמה צדיקים עשו ותקנו בעולם מה שתקנו, ולאחר כך כשנספרו ונסתלקו נפסק הדבר, על כן צריך לעשות דבר שיהיה לו קיום לעד" (65).

„כי הכבוד — אומר רבי נחמן במקום אחר — הוא אם כל דו ודוא שורש כל הנפשות, וכשהנפש מסתלקת היא מסתלקת אל הכבוד, שהוא שרשה בבחינת כבוד ה'" (66).

„הצדיק צריך שיהיה מלכש בכבוד, כי ע"ז הוא נחשב בעיני בני אדם ויוכל לקרב אותם לעבודת הש"ת, ואם לא יהיה מלכש בכבוד לא יהיה נחשב בעיני אדם" (67).

„דע שיש שנילי התירה, שיש בדם התבוננות גדולה מאד שאי אפשר למוא להתבוננות זו כי אם על ידי עשירות, כמו שבשמי אדירתא. אם אין קמח אין תורה" כמו כן להתבוננות זו שהיא גדולה מאד צריך שיהיה לו (לאדם) עשירות גדולה מאד, שיהיה לו הון רב ולא תחסר כל בה, כי צריך כל הון דעלמא להתבוננות הזאת" (68).

מצד אחד התפך להזר על הפתחים, להיות שפל ונבזה בעיני כל, ומצד אחר מהשבה על דבר כל הון דעלמא....

וככה גם בעודנו בעיר דקמנת מעדויעדעקא היה רבי נחמן תועה ומבקש ומתהפך מן הקצה אל הקצה עד שהרגיש פעם אחת מה הסר.

ביום אחד בהיר נקבע בדעתו שעליו לנסע לארץ ישראל.

ויסע.

הערות

- (1) ה"י מה"רן ח"ב אה"ו 1. (2) לקושי הלכות. (3) לקושי מה"רן תנינא סימן ק"מ, (4) שם סימן ק"ב. (5) ה"י מה"רן. (6) שם. (7) גרסא בספר מיוחד בשם „עלים לתרופה". (8) מדרש פנהם. (9) שבח מה"רן. (10) רבי נתן מספר במכתביו שהיה לו לרבי נתן, שיח ושיג עם ה"קלוי-עולם", כלומר עם משכילים שונים. (11) מדרש פנהם. (12) מגיד שידת דף נ' ע"ב. (13) לקושי תנינא דף ו' אה"ו. (14) מגיד שידת כ"ב, ה"י מה"רן דף ה' אה"ו. (15) שם א' (16) לקושי תנינא ס"י ק"ב. (17) לקושי מה"רן דף ע"ה ע"ב. (18) שם דף ע"ט. (19) לקושי הלכות. (20) „עיקר האמונה הוא רק במקום שהשכל נפסק ואינו מבין הדבר שם צריכין אמונה, וכשאינן (האדם) מבין את הדבר בשכלו אז נשארת רק בתינת המדמה נמצא שעיקר האמונה הוא בבחינת המדמה" (לקושי עצות, אמת ואמונה אה"ו). (21) עפ"י תלמוד של רבי נתן בלקושי הלכות שלו. (22) כשהמדמה אינו מבורר ומתקן על ידי זה בא לאמונת טובות שהן עיקר וזהמת הנחש. ועיקר בירור המדמה ותיקון האמונה הוא על-ידי צדיקי אמת שיש להם בחינת רוח הקודש, רוח נבואה" (לקושי עצות שם). (23) מגיד שידת הרשה, תר"ס דף ל"ה ע"ב. (24) שם (25) שם. (26) מגיד שידת מ"ג ע"ב. (27) שם, (28) שם דף נ' ע"א. (29) שם ל"ז ע"א. (30) חכמה ימאר כמה שיבא. (31) לקושי תנינא ל"א ע"ב. (32) ס"ת. (33) מביא פעמים רבות בס' „עלים לתרופה". (34) מגיד שידת ל"ד ע"ב ומכתבי רבי נתן נאמר ונשנה הרבה פעמים. (35) מגיד שידת. (36) תימורה"רן.

(36) „פעם אחת — מספרים תלמידיו — עמדנו לפניו ביום א' אחר שבת נהג תקס"ט והולינו מת לפני חלונת ביתו והיו הולכין אחריו וזוכין ומספידין, כדרך העולם, ענה (ר"נ) ואמר: מסתמא שחק המת בלבו על שבוכין אחריו, שהרי הוא כאלו אמרים לו: 'אמנהר חאלכטו נאך פערשארצט געווארען אויף דער העלט...' (חיי מה"רן 37) עיין מגיד שיהיה ל"ש ע"א. (38) שם, (39) מעגלי צדק ב' ע"ב. (40) ממעשה בן נעטלידס, השה לזה את הרעיון היסודי של שיטת שהמהויר על דבר הצער שהוא בחי' 5 והעומק שאינו אלא ב' שליל ה... (41) עלים לתרופה. (42) שם מכתב ר"ה. (43) לקישי הלכות, הלכות נזקין הי"ד, אות י"ז, י"ט. (44) חיי מה"רן. (45) בלקישי מה"רן, ואנכי צרפתי לה דברים אחרים מתורות אחרות שב„לקישי" הראשון ולקישי הנינא. (46) לקישי עצת, אות צדיק. (47) שם. (48) לקישי מה"רן פ"ה ע"א. (49) לקישי עצת, אות צדיק. (500) שם, (51) שם. (52) לקישי מה"רן דף ב' ע"א. (53) עיין היטב לקישי מה"רן תורות „רבי יונתן משתעי ובהעלותך את הנחת". (54) חיי מה"רן. (55) שם. (56) מגיד שיהיה נ"ח ע"ב. (57) חיי מה"רן. (58) מגיד שיהיה נ"ח ע"ב. (59) חיי מה"רן. (60) כל כל אלה הדברים לקישי מ„שכחי הר"ן" והיי מה"רן. (61) על פי חיי מה"רן. (62) שם. (63) לקישי מה"רן ל"ה. (64) שם ל"ז. (65) חיי מה"רן. (66) לקישי מה"רן דף פ"ד ע"ב. (67) לקישי עצת, אות בנדים. (68) לקישי מה"רן.

